

EURÓPSKY INŠTITÚT
ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

МАТЕРІАЛИ
Міжнародного круглого столу

**«ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ
СТАТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ»**

12 жовтня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука (Україна).

Заступники голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука (Україна).

Члени організаційного комітету:

Богатирьов І.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука (Україна);

Крупнова Л.В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука (Україна);

Дерев'янко Н.З. – доктор філософії в галузі права, доцент, член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук, завідувач кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука (Україна);

Головач А.В. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії вищої освіти України, заслужений юрист України, директор Інституту права Донецького університету економіки та права (Україна);

Дрозд О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук, начальник відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ (Україна);

Кельман М.С. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри теорії, історії та філософії права Національного університету «Львівська політехніка» (Україна);

Нічипорук Януш – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного судочинства Університету імені Марії Кюрі Складовської (Польща);

Йозеф Зяцько – Dr.h.c. mult. Vc. JUDr. PhD., MBA, LL.M., Honor. Prof. Президент Європейського інституту безперервної освіти (Словацька Республіка);

Властиміл Віцен – доктор права, професор, ректор Університету політичних та соціальних наук (Чехія).

3-33 **Запобігання та протидія домашньому насильству та насильству за ознаками статі: проблемні питання в умовах російської агресії : матеріали Міжнародного круглого столу (12 жовтня 2022 року) / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 72 с.**

ISBN 978-617-554-060-2

УДК 343.541:341.322.5(470+571)(063)

ISBN 978-617-554-060-2

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука, 2022

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ

Правові аспекти домашнього насильства в сучасній Україні
Сидоркіна Р. Д......5

НАПРЯМ 2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Проблема насильства щодо жінок в умовах військового стану
Боровик А. В......10

Гендерно-обумовлене насильство в умовах збройної агресії Росії
Палій Н. О......12

Проблема домашнього насильства в умовах військового стану
Панюк Т. П......16

Щодо порушення прав дитини під час війни
Повалена М. В......19

НАПРЯМ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ

Провадження у справах щодо домашнього насильства:
приватне vs публічне обвинувачення
Антонюк Л. О......21

Домашнє насильство: проблемні питання та шляхи їх вирішення
Балута В. О., Іванова О. М......25

Чи варто розглядати примушування до шлюбу
як різновид домашнього насильства
Богатирьов І. Г......29

Проблема насильства у сім'ї в Україні
Буряк К. М......32

Протидія домашньому насильству в умовах війни
та цифровізації
Волкова В. М., Кривошопка Є. А......34

Залучення ЗМІ до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству	
Золяк В. В., Лірник О.	37
Аналіз міжнародних нормативно-правових актів щодо запобігання домашньому насильству	
Затько Йозеф, Риженко Ігор	40
Carieer' consequences of domestic abuse's claim: issues from Depp vs Heard case	
Kolosov Shia	44
Проблемні питання судової практики застосування обмежувального припису стосовно кривдника як заходу протидії домашньому насильству	
Коросд С. О.	47
Систематичність як ознака домашнього насильства: проблеми тлумачення	
Куцкір Г. М.	51
Щодо адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству	
Микулець В. Ю., Паньковець Ю. А.	55
Аналіз норм Конституції України щодо запобігання домашньому насильству	
Міськевич А. В.	58
Щодо проблеми визначення змісту поняття «гендер» в українському законодавстві	
Начос Р. Р.	59
Щодо окремих питань удосконалення законодавства щодо запобігання домашньому насильству	
Дем'янчук В. А., Томчук А. В.	62
Проблемні питання наукових досліджень понять «насильство» і «домашнє насильство» та їх законодавче врегулювання	
Ялова О. В.	66

НАПРЯМ 1. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сидоркіна Р. Д.

*доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки
та права Західнодонбаського інституту*

*ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
м. Павлоград, Україна*

Згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Домашнє насилля є проявом порушення прав людини, суттєвою перешкодою забезпечення гендерної рівності. Нажаль, домашнє насильство в сучасних умовах міцно укорінилось у світогляді, в звичаях людей. Підживлюється воно бажанням впливати на волю іншої людини в будь-який спосіб. Таке негативне явище вже не є тільки сімейною проблемою і потребує державного втручання, а потерпілі безумовного захисту від правоохоронних органів, особливо в часи війни. Визнання та усвідомлення цієї проблеми в Україні – важкий, але перший крок до її вирішення.

Українське суспільство вирішило боротися з цим проблемним явищем. Про це свідчать заходи, як з боку держави, так і небайдужих до цієї проблеми громадян, громадських та міжнародних організацій. Національна поліція запровадила можливість викликати допомогу, скориставшись мобільним додатком «Моя поліція». Крім того, поліція відкрила чат-бот у телеграм – каналі для надання консультацій постраждалим від домашнього насильства. Аналогічний чат-бот запустила система безоплатної правової допомоги. Постраждали особи з вадами слуху або мовлення можуть звернутися по допомогу через скап – зв'язок за іменем Урядова гаряча лінія, номери 1545-1, 1545-2, 1545-3. Не дивлячись, що в Україні ще недостатньо уваги приділено захисту прав потерпілих від домашнього насильства, у правоохоронних органів,

суду, поліції підготовлені правові механізми для притягнення кривдників до відповідальності.

Слід зауважити, що вітчизняне законодавство сам термін «домашнє насильство» запозичило з Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція) [2]. В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству під домашнім насильством розуміють «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [6]. Щодо дитини, то вона визнається постраждалою від домашнього насильства, навіть коли вона була лише свідком скоєння такого насильства. Тож важливо, захищаючи себе, не забувати про захист своїх дітей, для цього вимагати від працівників поліції й суду визнати їх потерпілими.

Важливо знати, що за вчинення домашнього насильства в Україні передбачено адміністративну і кримінальну відповідальність. Так, за ст. 173-2 КУпАП винні особи несуть адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, а також за невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої його винесено [3].

Зазначаємо, домашнє насильство було визнано злочином у 2019 року. Кримінальний кодекс України було доповнено ст.126-1 «Домашнє насильство», відповідно до якої кримінальна відповідальність за домашнє насильство настає за «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [4].

Слід вказати, термін «домашнє насильство» у ст.126-1 ККУ і ст. 173-2 КУпАП відрізняється від терміна, який міститься в ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, в переліку видів домашнього насильства, за якими може наступати адміністративна або кримінальна відповідальність, немає четвертого виду – «сексуальне насильство» [3; 4]. За вчинення сексуального

домашнього насильства кривдник несе винятково кримінальну відповідальність за ст. 152 ККУ «Згвалтування», якщо сексуальне насильство вчинено з проникненням у тіло людини оральним, вагінальним чи анальним шляхом, як геніталіями, так і іншим предметом; або за ст. 153 ККУ «Сексуальне насильство», якщо проникнення в тіло людини не було (наприклад, примушування до перегляду порнографії, мацання, стискання тощо) [4].

Зазначаємо, кримінальне провадження про домашнє насильство відкривається стосовно особи, яка систематично вчиняє домашнє насильство, тобто є два і більше фактів учинення особою домашнього насильства. Однак, на нашу думку має місце спірна позиція, що для порушення кримінального провадження беруться лише ті випадки, коли кривдника було тричі визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП і притягнуто до відповідальності [3]. Крім того, практично не кожен виклик поліції за фактом учинення домашнього насильства завершується складенням протоколу про вчинення адміністративного правопорушення. Часто працівники поліції проводять усну бесіду і не складають жодних документів. Так виникає ситуація, коли виклики є, а жодних процесуальних документів поліція не склала і на запит постраждалої чи її адвоката їх не надають. У таких випадках потерпілій особі відмовляють у порушенні кримінальної справи і зрозуміло чому. Поліція повинна добросовісно ставитись до виконання своїх обов'язків та вживати належних заходів для захисту потерпілих від домашнього насильства.

Вразі звернення до суду, слід скласти процесуальний документ у вигляді заяви. Особи, потерпілі від домашнього насильства, мають право отримати послуги юриста або адвоката безоплатно через місцеві центри і бюро правової допомоги. Крім того, потерпілі особи можуть безоплатно отримати захист, здійснення представництва їхніх інтересів у судах, інших державних та місцевих органах, складення документів процесуального характеру. Щоб отримати таку допомогу, потерпілій від домашнього насильства особі слід звернутися до найближчого центру чи бюро правової допомоги із заявою й документами, які підтверджують факт того, що особа постраждала від домашнього насильства.

Такими документами, зокрема, можуть бути: витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством; талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, за формою, затвердженою МВС; копія протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення; копія постанови про

накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з насильством; копія заяви до суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника; рішення суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника; копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису; направлення постраждалих осіб до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, складене за формою, затвердженою Мінсоцполітики.

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують безоплатну правову допомогу постраждалим особам, зокрема в приміщенні служби підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно, про що центру повідомляє відповідна служба. Адресу і телефон найближчого центру правової допомоги можна дізнатися за телефоном 0 800 213 103. Тож потерпілим важливо пам'ятати, що в Україні є можливості для їх захисту від домашнього насильства. Головне, не замовчувати проблему.

Враховуючи значення проблеми домашнього насилля для особи і держави в цілому, виникає необхідність продовжувати розвивати правову свідомість у населення України, проводити повсякденне правове виховання, постійно підвищувати його правову культуру та активізувати всі створені в державі установи на своєчасне виявлення фактів домашнього насилля та здійснення профілактичної роботи, використовуючи правовий та психологічний супровід. Така позиція допоможе розвивати гармонійні сімейні відносини і стане основою правової держави, вільної від будь-якого насилля.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради*. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [Електронний ресурс] : відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 трав. 2011 р. / *Рада Європи*. Київ : К. І. С, 2001. 192 с. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e>) Заголовок з екрана.
3. Кодекс України про адміністративне правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 9-10, № 11-12. № 13. Ст. 88.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.

НАПРЯМ 2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

ПРОБЛЕМА НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Боровик А. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
проректор з наукової роботи*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

11.05.2011 була підписана та ратифікована 2022 року Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (CETS № 210, Стамбульська конвенція) [1]. Цілями прийняття вказаного міжнародного документу стали:

а) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

б) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;

в) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;

г) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

д) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства [1].

З початком збройної агресії росії в Україні ми можемо спостерігати численні факти насильства щодо жінок содатами загарбниками. Згвалтування є частиною «воєнної стратегії» РФ, про це агентству АФР

заявила спеціальна представниця генсека ООН з питань сексуального насильства у конфліктах Праміла Паттен [4].

За її словами, у росіян це «навмисна тактика з дегуманізації жертв». На запитання журналіста, чи використовується зґвалтування як інструмент зброї під час війни в Україні, вона відповіла: «Там є усі ознаки цього», «Коли жінок утримують цілими днями і гвалтують, коли починають гвалтувати маленьких хлопчиків і чоловіків, коли ти бачиш кастрування, коли чуєш, як жінки свідчать про російських солдатів, які мають із собою віагру, це явно воєнна стратегія», «І коли жертви розповідають, що говорили російські військові під час зґвалтування, це явно навмисна тактика дегуманізації жертви».

За словами Паттен, «вік жертв сексуального насильства складає від 4 до 82 років» [4].

Країна, яка гвалтує, продовжує займати місце постійного члена Ради Безпеки ООН. Виглядає, як наруга над усією Організацією Об'єднаних Націй [4].

Аналітикиня Chatham House Катерина Бусол зазначає, що свідчення про сексуальне насилля почали з'являтися практично відразу після повномасштабного вторгнення росії і їх стає все більше [2].

«Те, що ми чуємо від тих, хто знає потерпілих, – жахливо. Вони розповідають про групові зґвалтування, зґвалтування на очах у дітей, сексуальне насильство, яке слідує за вбивствами членів родини», – зазначає Бусол. За її словами, більшість свідчень стосується міст сходу та півдня України, окупованих російськими військами [2].

Першим детальним описом сексуального насильства став випадок, про який заявила 22 березня генпрокурорка Ірина Венедиктова: військово-службовцю РФ винесли підозру за зґвалтування жінки на Київщині [2].

Потерпіла дала інтерв'ю журналістці британського The Times. 33-річна Наталія (імена змінено) жила з чоловіком і чотирирічним сином у приватному будинку біля села Шевченкове Броварського району.

8 березня в село зайшли російські військові, а наступного дня прийшли до будинку та вбили собаку. Після цього вбили чоловіка Наталії. «Я застрелив твого чоловіка, тому що він нацист», – заявив один із російських солдатів. Командира, який був з ним, звали Михайло Романов [3].

Солдат приставив пістолета до голови Наталії. Та крикнула сину, щоб він залишався в котельні, де вони ховалися від обстрілів. Потім обидва по черзі зґвалтували жінку, тримаючи пістолет біля голови. Дитина в цей час плакала у сховку. Військові двічі поверталися, щоразу дужче п'яні, й знову гвалтували жінку [3].

Коли росіяни заснули, Наталія забрала дитину та втекла через поле, спершу до Броварів, потім виїхала в Тернопільську область.

Депутатка Верховної Ради Марія Мезенцева стверджує, що є «значно більше постраждалих». Їхні історії стануть відомі, коли жінки будуть готові говорити [3].

Ратифікація Стамбульської конвенції дозволила експертам Ради Європи контролювати, як Україна виконує взяті на себе зобов'язання, також Україна тепер має право вимагати посилення відповідальності для кривдників українських громадян за кордоном.

Література:

1. Фішер Г. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту : навч. посіб. Страсбург, 2013. С. 21.
2. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/03/31/istorij-pro-zgvaltuvannya-ukrayi-pok-rosiyanamy-staye-vse-bilshe-zahidni-zmi/> (дата звернення 09.10.2022).
3. URL: https://zaxid.net/nevimovna_navmisna_zhorstokist_n1540150 (дата звернення 09.10.2022).
4. URL: <https://t.me/vnsnua/30517> (дата звернення 09.10.2022).

ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Палій Н. О.

*аспірантка відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Вивчення питання гендерно-обумовленого насильства особливо актуальне в умовах воєнного вторгнення на територію України, саме тому потребує додаткових досліджень та уваги як науковців так і законодавців. Збройні конфлікти, стихійні лиха та надзвичайні гуманітарні ситуації можуть значно послабити здатність суспільства захищати жінок і дівчат загалом та особливо від гендерно-обумовленого насильства.

Цей вид насильства особливо часто піддається замовчуванню зі сторони жертви. Насильство по відношенню до жінок часто підриває

здоров'я, порушує безпеку та незалежність постраждалих як з фізичної так і з психологічної сторони. Проте, дуже високий відсоток вчинків гендерно-обумовленого насильства приховується, що спричиняє безкарність винних осіб і, таким чином, набуває системного характеру. Саме тому, висвітлення даної теми, публічне обговорення та залучення громадськості є надзвичайно актуальним та спроможним сприяти позитивним зрушенням задля досягнення бажаних результатів.

Важливо відзначити, що саме встановлення відповідальності за вчинення тих чи інших дій, є один із способів боротьби з таким діянням. Водночас, Кримінальний кодекс України не оперує поняттям гендерно-обумовлене насильство чи насильство за ознакою статі, відповідно не визначає рівня відповідальності за такі діяння.

Варто також звернути увагу на Резолюцію Ради Безпеки ООН 2106 (2013), яка прийнята для боротьби з безкарністю щодо проблеми сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. У резолюції відзначається, що «сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту і в пост конфліктних ситуаціях набагато більше зачіпає жінок і дівчаток, а також групи, які є особливо вразливими або можуть бути його конкретним об'єктом, але також зачіпає чоловіків і хлопчиків» [1, с. 1]. Дана проблема є особливо актуальною для України, враховуючи повномасштабне вторгнення на територію України. Проблема ускладнюються також замовчуванням таких випадків чоловіками, оскільки існує переконання у суспільстві про неприйнятність свідчення чоловіком про факт гендерно-обумовленого насильства.

Агентство ООН у справах біженців, яке є всесвітньою організацією, основною, метою якої є захист прав біженців, вимушено переміщених громад та осіб без громадянства вважає гендерно-обумовлене насильство серйозним порушенням прав людини, яке загрожує життю та є проблемою для здоров'я. Під час переміщення та кризи загроза гендерно-обумовленого насильства значно зростає для жінок та дівчат [2, с. 1].

Гендерне насильство може бути як сексуальним, фізичним, словесним, психологічним (емоційним) або соціально-економічним, і воно може приймати різні форми, від словесного насильства та ненависті в Інтернеті до зґвалтування чи вбивства. Саме тому, не можна ототожнювати сексуальне насильство з гендерно-обумовленим. Останнє є ширшим поняттям.

Для можливості законодавчого врегулювання та протидії гендерно-обумовленого насильства необхідно зрозуміти саме причини їх виникнення та мотиви, якими керуються особи, що здійснюють насильство. Гендерно-обумовлене насильство може бути спрямоване на будь-яку стать. Водночас, як засвідчує статистика насильству піддаються в переважній

більшості жінки. В період повномасштабного вторгнення Росії на територію України актуальність вивчення, аналізу поняття «гендерно-обумовленого» насильства набуло ще масштабнішого значення. Та, на жаль, самі факти вчинення такого роду насильства почастишали.

В суспільстві побутує думка, що однією з найголовніших причин гендерно-обумовленого насильства є гендерна нерівність у суспільстві, де чоловіки зловживають своєю владою щодо жінок.

Як відмічає ЮНІСЕФ «у всіх суспільствах жінки та дівчата мають менше влади, ніж чоловіки – над своїм тілом, рішеннями та ресурсами. Соціальні норми, які визнають використання чоловіками насильства як форми дисципліни та контролю, посилюють гендерну нерівність і продовжують гендерне насильство. У всьому світі жінки та дівчата, особливо підлітки, стикаються з найбільшим ризиком» [3].

В умовах збройної агресії питання насильства заснованого на перевазі в силі стало надзвичайно актуальним. Звичайно, це стосується не лише жінок, а й чоловіків, однак жінки все ж частіше стають жертвами насильства саме тому, що вони жінки. На жаль, російська армія стала яскравим представником здійснення насилля на території України загалом та гендерно-обумовленого насильства, зокрема.

Міжнародна організація «Жінки для жінок», яка 1993 року допомагає жінкам з різних куточків світу відновити своє життя після пережитого різного роду насильства, часто причиною якого є саме війни та збройні конфлікти, ґрунтуючись на багаторічному досвіді висловлює причини гендерно-обумовленого насильства. «Поширеність гендерно-обумовленого насильства в усьому світі значною мірою пояснюється системною гендерною нерівністю, яка позбавляє прав жінок, дівчат та інших меншин і придушує їхні голоси, щоб їхні історії не були почуті, а їхні природні права людини можна було легше позбавити. Цикл насильства продовжується через відсутність справедливості, брак доступних ресурсів або відсутність економічних можливостей, що призводить до того, що постраждалий стає залежним від насильника» [4].

Україна обрала курс на закріплення в законодавстві гендерної рівності, в тому числі, боротьбу з гендерно-обумовленим насильством.

Систематизуючи всі заходи боротьби з гендерно-обумовленим насильством їх можна поділити на дві групи: ті, які пов'язані зі зменшенням ризику здійснення такого виду насильства та ті, які пов'язані з наданням відповідної допомоги та своєчасного доступу до якісних послуг, які відповідають потребам осіб, які пережили гендерно-обумовлене насильство.

Відповідно до Рекомендацій висвітлених у платформі гендерної рівності Біаріцц. «Боротьба з насильством щодо жінок не може бути реалізована без набору механізмів, що виходять за рамки простого кримінального засудження за насильство» [5].

Важливо відмітити, що незважаючи на негативні емоції у противників ратифікації Стамбульської конвенції, Конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами все ж ратифікувала у 20.06.2022 році.

Проте, важливим є не лише декларування затвердження програм, вступ до організацій, які забезпечують вивчення даного питання та пропонують шляхи та способи захисту, що безперечно є важливим, а й вчинення реальних дій, які будуть направлені на людей, які потребують цього захисту.

Організація, яка здійснює активну роботу в усьому світі, щоб запобігти гендерно-обумовленому насильству та реагувати на нього в надзвичайних ситуаціях це – ЮНІСЕФ. Вони зосереджуються на унікальних потребах дівчат і жінок – визнаючи їх системну схильність до гендерно-обумовленого насильства – і водночас допомагають забезпечити підтримку всім, хто пережив сексуальне насильство, включаючи хлопчиків.

У координації з урядами, громадянським суспільством та партнерами з Організації Об'єднаних Націй ЮНІСЕФ надає постраждалим клінічні медичні послуги, набори першої необхідності, психосоціальну підтримку та безпечні місця, які їм необхідні для доступу до допомоги та захисту.

Безпечні простори дозволяють жінкам і дівчатам брати участь у заходах з розширення прав і можливостей і отримати доступ до важливої інформації про їх права та шляхи реалізації своїх потреби. Сюди входить інформація про те, як отримати допомогу та куди повідомити про сексуальну експлуатацію та насильство. У багатьох надзвичайних ситуаціях безпечні місця є єдиним способом для жінок та дівчат отримати доступ до актуальної інформації, яка рятує життя.

Громадянське суспільство зробило важливий внесок, порушивши мовчання щодо дискримінації та насильства щодо жінок. Зараз черга законодавців вжити заходів та відповідних органів вдало реалізовувати на практиці закріплені норми.

Література:

1. Резолюція 2106 (2013), ухвалена Радою Безпеки на її 6984-му засіданні, 24 червня 2013 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU13034?an=2&scop=0&fcop=9>
2. Звернення Агентства ООН у справах біженців URL: <https://www.unhcr.org/gender-based-violence.html>
3. UNICEF. Gender-based violence in emergencies URL: <https://www.unicef.org/protection/gender-based-violence-in-emergencies>

4. Meghan Ott. Gender-based violence (GBV) includes physical, sexual, verbal, emotional, and psychological abuse, threats, coercion, and economic or educational deprivation. June 4, 2021 URL: <https://www.womenforwomen.org/blogs/series-what-does-mean-gender-based-violence>
5. BIARRITZ PARTNERSHIP FOR GENDER EQUALITY. Recommendations of the Gender Equality Advisory Council for advancing gender equality and the empowerment of girls and women / Biarritz partnership for gender equality. 2019. URL: <https://www.elysee.fr/admin/upload/default/0001/05/cfb1e2ba2b9aa09c1660f1b6df2cabbc815ecc2.pdf>.

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Панюк Т. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної теорії
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна*

За сучасних проблем військової агресії росії проти України з різних інформаційних джерел ми спстерігаємо за новинами, чуємо інформацію про хід війни, про наші досягнення в ній, а також про інші обставини, які нерозривно пов'язані з воєнним станом в нашій країні.

Запроваджений військовий стан та зосередження уваги всієї світової спільноти на обставинах цієї війни, не заважає злочинності існувати в нашій країні попри воєнні дії.

Одним із злочинів, який є непомітним сьогодні – **гендерно-обумовлене насильство**, а саме домашнє насильство, яке має тенденцію до загострення в умовах збройного конфлікту та може відбуватись як зі сторони чоловіка так і зі сторони жінки. Натомість практика повідомлення про насильство до правоохоронних органів серед потерпілих може не бути поширеною через об'єктивні перешкоди, які закономірно пов'язані з військовим станом [1].

Домашнє насильство проявляється в таких аспектах:

– психологічне насильство – словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, постійний

психологічний тиск, намагання вас тримати у постійній психологічній тривозі;

– фізичне насильство – ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці;

– економічне насильство – позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення вас без ліків;

– сексуальне насильство – примушування до зайняття сексом без згоди, змушування робити не припустимі для особи речі сексуального характеру, відео та фото зйомки сексуального характеру [2].

Коли мова йде про насильство, яке має місце всередині сім'ї та вчиняється в умовах військового стану, то потерпіла(ий) може зіштовхнутися з обмеженнями, які пов'язані зі збройним конфліктом в частині отримання захисту, а тому держава повинна не ігнорувати випадки насильства та надавати вчасну допомогу потерпілим, незважаючи на воєнний стан в державі.

В умовах військового стану вчинення таких злочинів як **домашнє насильство, сексуальне насильство** тощо, на нашу думку, повинно безумовно розглядатися як **жорстоке поведіння до людини у розумінні статті 3 Європейської конвенції**, зважаючи на вразливий стан людини та явну небезпеку [3].

Оскільки, насильство (незалежно від виду прояву) вражає психологічний та емоційний стан здоров'я людини, який в умовах війни є ще більш вразливим, тому особа, яка користується таким періодом та вчиняє такий злочин в умовах військового стану, підлягає посиленій кримінальній відповідальності за такі дії.

У випадку вчинення особою будь-якого виду насильства з використання умов військового стану, такі дії можуть належати до обставин, що обтяжують покарання, залежно від того, в яких умовах та обставинах вони вчинялися, а покарання може буде призначено в межах санкції, яка встановлює максимальний розмір покарання за відповідне кримінальне правопорушення.

Загалом, насильство в умовах війни набирає нових форм прояву, стає ще більш жорстокішим, але через наявність інших завдань, пов'язаних з війною, таке явище як домашнє насильство стає менш помітним, а потерпілі залишаються незахищеними.

Водночас за жодних обставин насильство не може бути виправданим, а тому існує потреба ефективно реагувати на таке явище, вчасно надавати потерпілим допомогу, попри військовий стан в державі.

Отже, проблема домашнього насильства в умовах військового стану є серйозним викликом та повинна бути вирішена з боку державних

контролюючих органів. Що ж робити коли відносно Вас було вчинено домашнє насильство? В першу чергу потрібно викликати поліцію (102); написати заяву про вчинення домашнього насильства; потрібно просити поліцейських, які приїхали на виклик, про винесення **термінового заборонного припису**. Звернення до суду з заявою про винесення **обмежувального припису** стосовно кривдника – це захід тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов’язків, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. (В умовах воєнного часу, суди України продовжують працювати забезпечуючи конституційне право людини на судовий захист).

Насьогодні відповідальність за домашнє насильство має прояв в таких покараннях: громадські роботи від 150 до 240 годин; арешт до 6 місяців; обмеження волі до 5 років; позбавлення волі до 2 років.

Зважаючи на таку проблему, Верховна Рада прийняла низку законів задля посилення кримінальної відповідальності за мародерство та за злочини проти основ національної безпеки України, які вчинені в умовах дії режиму військового стану. **Насильство** (незалежно від його прояву) вражає психологічний та емоційний стан здоров’я людини, який в умовах війни є ще більш вразливим, тому особа, яка користується таким періодом та вчиняє такий злочин, підлягає посиленій кримінальній відповідальності за такі дії.

Література:

1. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.
2. Домашнє насильство в умовах військового стану. 2022. URL: <https://www.pravokonsul.com.ua/домашнє-насильство-в-умовах-воєнного>.
3. Європейська Конвенція про захист прав людини (спрощена версія вибраних статей). Компас. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/european-convention-on-human-rights>.

ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повалена М. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Під час військових дій порушуються всі найважливіші права дитини: право на життя, право бути з родиною, право на охорону здоров'я, на розвиток особистості, а також на турботу та захист.

Станом на ранок 10 жовтня 2022 року більше ніж 1226 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 422 дитини загинуло та понад 804 отримали поранення різного ступеню тяжкості [1].

У нових умовах ведення бойових дій саме діти є найвразливішою групою. За межами безпечного середовища, де захист дітей є пріоритетом, вони породжують негативні наслідки збройних конфліктів. Переміщення, втрата дому і членів родини, розлука з батьками, від яких залежить їхнє виживання, мають довготривалий вплив на процес розвитку та дорослішання.

Війна стала серйозною загрозою як для фізичного, так і для психічного здоров'я дітей, зокрема:

- у зоні бойових дії зазнають катувань та отримують серйозні травми, які можуть призвести до як до інвалідності, так і до смерті;
- існують випадки, коли дітей змушують користуватися зброєю, що завдає шкоди як і самим дітям так і ризик травмування інших;
- відсутність вноормованого харчування призводить до недоїдання та ослаблення імунної системи;
- погані житлові та санітарні умови сприяють розповсюдженню інфекційних захворювань;
- нестача медикаментів, медичного персоналу й якісних медичних послуг для дітей збільшують рівень смертності та показник захворюваності у воєнний час;
- під час війни батьки постійно зосереджені на виживанні, тому при меншій кількості уваги дітей, яким доводиться самотійно шукати сенс у тому, що відбувається;

– зруйнована інфраструктура створює перешкоди для його освітнього процесу й рідко не повністю зупиняється. Закриття школи не тільки закриває доступ до освіти, але й обмежує дітей в комунікації з однолітками.

Війна в Україні призвела до «кризи захисту дітей надзвичайних масштабів» – заява під час брифінгу ЮНІСЕФ у Женевському палаці щодо становища дітей в Україні Аарон Грінберга – регіонального радника ЮНІСЕФ у Європі та Центральній Азії із питань захисту дітей. З початку війни в Україні понад 7,7 мільйона людей стали вимушеними переселенцями, понад 5,5 мільйона людей перетнули міжнародні кордони, серед них майже дві третини всіх дітей України. Війна вплинула на психосоціальний добробут усіх дітей. Всіх без винятку. Діти були вирвані зі своїх домівок, розлучені з опікунами і безпосередньо зазнали впливу війни. Діти були приголомшені вибухами бомб і виттям сирен систем попередження про ракетний удар. Майже всі діти стикнулися з відсутністю батька, старших братів або дядьків, оскільки майже всі чоловіки віком від 18 до 60 років задіяні у захисті територіального суверенітету України.

Під час війни щодо дітей застосовується не лише психологічне а фізичне, але і сексуальне насильство, яке є поширеним явищем як частина широкомасштабного нападу на цивільне населення або актів геноциду проти народу. Воно набуває масового характеру та вчиняється проти багатьох осіб із метою досягнення військових цілей, послаблення волі й супротиву громади, залякування і приниження [2].

Закон України «Про охорону дитинства» [3] – основний закон України, який регулює права дітей в умовах війни. Держава має зобов'язання вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту прав дітей (у тому числі розшук, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон). Не зважаючи на існування й міжнародних правових актів, що діють в умовах війни, права багатьох дітей досі порушуються.

Література:

1. В Україні внаслідок збройної агресії росії загинули 422 дитини. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3589666-v-ukraini-vnaslidok-zbrojnoi-agresii-rosii-zaginuli-422-ditini.html>
2. Сексуальне насильство під час війни. URL: <https://kr-rada.gov.ua/rekomendatsiyi-dlya-naselennya-pid-chas-vonnogo-stanu/seksualne-nasilstvo-pid-chas-viyini/>
3. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

**НАПРЯМ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ
ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ**

**ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ
ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА:
ПРИВАТНЕ VS ПУБЛІЧНЕ ОБВИНУВАННЯ**

Антонюк Л. О.

*аспірантка кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Домашнє насильство – це один із найбільш кричущих проявів порушень прав людини, адже у випадках цього виду насильства кривдник та постраждала особа знаходяться у особливому емоційному та, зазвичай, матеріальному зв'язку та становищі, що породжує відносну беззахисність постраждалої особи по відношенню до кривдника. Останнє, у свою чергу, є однією із причин недостатнього рівня повідомлень та розголошення про випадки домашнього насильства й притягнення кривдників до відповідальності.

Відповідно до даних Національного опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні, підготовленого Національним Демократичним Інститутом (НДІ) для Офісу Віце-прем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України 2018 року, найбільше від домашнього насильства в Україні потерпають жінки – 83% постраждалих осіб від домашнього насильства були жінками [6]. У той же час, згідно з даними дослідження Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) «Добробут та безпека жінок», опублікованого 2019 року, дві третини жінок в Україні (67%) стверджували, що у віці 15 років і старшому вони зазнали психологічного, фізичного або сексуального насильства з боку партнера або іншої особи [5]. Таким чином, проблема домашнього насильства є проблемою, перш

за все, захисту прав та свобод жінок і одним із наслідком існування гендерної нерівності у суспільстві.

Особливо актуальною для України ця проблема постала після 2014 року, коли на території держави розпочались воєнні дії, спровоковані російською агресією. Відповідно до дослідження ОБСЄ, жінки, чії нинішні партнери брали або нині беруть участь у бойових діях, мають значно вищий рівень імовірності потерпання від психологічного, фізичного й сексуального насильства з боку своїх партнерів, аніж ті, чії партнери не брали або не беруть участі в бойових діях (79 % і 58 %) [5]. Враховуючи те, що 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, що спричинило розгортання повномасштабної війни, кількість сімей та пар, в яких один із партнерів брав або нині бере участь у бойових діях, значно зросла, що також тягне за собою ризик зростання кількості випадків домашнього насильства у майбутньому.

У аспекті зазначеного вище важливо розуміти характер причин домашнього насильства, яке має місце в Україні. Згідно із даними дослідження Українського інституту майбутнього «Домашнє насильство в Україні: досвід та настрої громадян», реалізованого 2021 року, абсолютна більшість громадян та громадянок основними причинами домашнього насильства вважають дві – вживання алкоголю (79 %) та вживання наркотичних речовин (68 %); наступними після них опитувані назвали фінансові негаразди (44 %) та мовчання постраждалих від домашнього насильства (42 %). При цьому, при опитуванні жінок деякі причини лунали помітно частіше аніж при опитуванні чоловіків: мовчання постраждалих від домашнього насильства назвали 49 % жінок проти 35 % чоловіків [7].

Останнє може буде спровоковано тим, що лише 17% жінок в Україні знають, що робити у випадку насильства, 33% володіють загальною інформацією, а 47% або не розуміють, як їм варто діяти, або взагалі не володіють відповідною інформацією (3% не визначились із відповіддю на відповідне запитання в опитуванні, проведеному ОБСЄ) [4].

Згідно з даними дослідження Українського інституту майбутнього небажання виносити сімейні проблеми на люди було основною причиною відсутності звернення до поліції за фактом домашнього насильства у 34% випадків [7]. ОБСЄ визначило, що 26% опитаних жінок в Україні підтримували твердження щодо того, що домашнє насильство – це приватна справа, яку слід вирішувати в сім'ї, у той час як 63% повністю або частково не підтримували його (1% не визначились або відмовились відповісти на запитання) [4]. Ці дані свідчать про те, що у одній третині випадків постраждала особа самостійно не зверталась до поліції, але більшість населення країни вважає, що

випадки домашнього насильства повинні розглядатись в публічно-правовій площині, а не залишатись в приватній.

У 2017 році українське законодавство щодо домашнього насильства було змінено як у контексті матеріального права, так і процесуального. Серед іншого, було запроваджено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильстві. Статтею 126-1 Кримінального кодексу України (ККУ) встановлено визначення домашнього насильства для цілей кримінального провадження та норми покарання. Домашнім насильством у цьому контексті вважається умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2]. У той же час, справи щодо домашнього насильства було віднесено до категорії справ, які мають розглядатись у формі приватного обвинувачення. Відповідно до статті 477 Кримінального процесуального кодексу України (КПКУ), кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень [3].

Таким чином, для того, щоб кримінальне провадження у справах щодо домашнього насильства було розпочато, потрібно наявність заяви від постраждалої особи. Враховуючи дані досліджень, які наводились вище, такий механізм дій у випадках домашнього насильства не забезпечить ефективного захисту постраждалих осіб та попередження наступних випадків, адже значна кількість постраждалих віддають перевагу замовчувати про такі ситуації та особисто не звертаються до відповідних державних органів. У свою чергу, це провокує скоєння ще більшої кількості випадків домашнього насильства та ще більш серйозне порушення прав постраждалих осіб, переважно жінок. Тож, згідно із дослідженням 2021 року, *більшість громадян та громадянок України (58 %) вважають, що посилення кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства стане запобіжником від його проявів. Жінки частіше за чоловіків називають посилення кримінальної відповідальності в якості дієвого інструменту протидії проявам домашнього насильства – 63 % до 52 %* [7].

У 2022 році Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенція). Глава VI документу визначає порядок проведення розслідування, кримінального переслідування, процесуальне право та захисні заходи у випадках

домашнього насильства. Зокрема, стаття 55 встановлює підґрунтя для публічного обвинувачення у випадках фізичного насильства, сексуального насильства, у тому числі зґвалтування, примусового шлюбу, каліцтва жіночих геніталій та примусового абортів або примусової стерилізації: «сторони забезпечують, щоб розслідування або кримінальне переслідування [...] не залежали цілком від повідомлення або скарги, поданої жертвою, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на її території, і щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу» [1]. Розслідування у таких випадках не має залежати від того, подала потерпіла сторона заяву чи ні.

Отже, враховуючи дані соціологічних опитувань та зобов'язання, які виникають перед Україною у зв'язку із ратифікацією Стамбульської конвенції, на законодавчому рівні необхідно змінити норми щодо форми кримінального провадження у випадках домашнього насильства та запровадити застосування норм публічного провадження замість чинного наразі приватного провадження. Лише у такому випадку буде забезпечено ефективність дії як превентивного, так і карного механізмів боротьби з домашнім насильством та відповідність норм українського законодавства нормам міжнародного права.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, ратифікована Законом України № 2319-IX від 20.06.2022 року.
2. Кримінальний кодекс України.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України.
4. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Дослідження насильства над жінками «Добробут і безпека жінок». Основний звіт. 2019.
5. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Дослідження насильства над жінками в Україні «Добробут і безпека жінок». Україна: Доповідь про результати дослідження. 2019.
6. Національний Демократичний Інститут. Національне опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні. 2018.
7. Український інститут майбутнього. Домашнє насильство в Україні: досвід та настрої громадян. 2021. URL: <https://uifuture.org/publications/domashnye-nasylstvo-2-mln-ukrayincziv-stverdzhuyut-shho-staly-zhertvamy-zhorstкого-povodzhennya-u-pobuti/> (дата звернення: 05.10.2022).

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Балута В. О.

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету
м. Одеса, Україна*

Іванова О. М.

*старший викладач кафедри цивільного та трудового права
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету
м. Одеса, Україна*

Сім'я є найважливішою структурною складовою суспільства, яка закладає основи соціальних норм та впливає на процес первинної соціалізації особистості, бере участь в економічних та культурних процесах, тому благополуччя та стабільність сім'ї є умовою для соціально-економічної та політичної стабільності суспільства, а також гарантує стратегічну безпеку будь-якої держави.

Виникнення проблемних питань насильства в сім'ї стало наслідком нестабільної соціально-моральної обстановки. У зв'язку з цим зберігається необхідність виявлення соціально-психологічних чинників, що зумовлюють формування системи соціальних відносин.

Для позначення жорстокого поводження у сімейно-побутовій сфері використовується термін домашнє насильство. Так, відповідно до ст. 126¹ ККУ домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи підлягає кримінальній відповідальності [1].

Проблемне питання полягає у тому, що порушуються питання приватного життя. Приховати факт насильства намагаються не лише жінки, а й чоловіки. Під час обговорення насильства над жінкою зазвичай йдеться про фізичне насильство, а над чоловіком – про психологічне. Крім того, традиційна відсутність необхідної законодавчої бази захисту інтересів жінок і дітей, а головне, відсутність гарантій щодо

виконання законів, створюють враження неможливості вирішення даних проблемних питань у суспільстві.

На сьогодні можна говорити про недостатню вивченість як причини виникнення насильства у сімейних відносинах, так і соціальних наслідків цього явища для життєдіяльності суспільства. Розробка та впровадження інноваційних форм соціального захисту осіб, які стали або потенційно є жертвами насильства, продовжує залишатися важко вирішуваним питанням у теорії та практиці соціального захисту людей.

За статистикою члени сім'ї є жертвами насильства частіше, ніж сторонні люди внаслідок зовнішніх міжособистісних конфліктів. При цьому неважливо, чи йдеться про з'ясування стосунків, коли заподіяння шкоди здоров'ю оцінюється як незначне, чи про кримінальні правопорушення на сімейно-побутовому ґрунті, зокрема про вбивства. Найчастіше домашньому насильству зазнають жінки (57 %) та діти (36 %). У дослідженні ВООЗ про домашнє насильство, проведене у низці країн, було встановлено, що з 20 до 75 % жінок стали жертвами однієї чи більше актів насильства емоційного характеру [2, с. 34–37].

З метою теоретичного осмислення та формування понятійно-категоріального апарату необхідно проаналізувати основні положення соціологічних концепцій, що відображають специфіку, а також природу насильства у внутрішньо сімейних відносинах. Серед них можна визначити: індивідуальні психологічні характеристики суб'єктів насильства; клімат внутрішньо сімейного середовища (сама динаміка сімейного життя впливає на ймовірність виникнення форм внутрішньо сімейного насильства); громадсько-культурний рівень соціуму.

Якщо в цілому насильство можна визначити як дію, яка завдає фізичних страждань або шкоди іншій особі, то в домашньому насильстві чітко позначено джерело та точку застосування цієї дії – сім'я. Тобто в ролі носія зла та його жертви виступають найближчі люди: подружжя, діти. Одні дослідники визначають домашнє насильство як емоційну чи фізичну образу, чи загрозу фізичної образи всередині сім'ї, інші – як фізичну та сексуальну образу на фоні потужного психологічного тиску. Домашнє насильство розглядається у дослідженні як система поведінки однієї людини для збереження влади та контролю над іншою людиною.

Пропонується визначити об'єктом уваги форми насильства: фізичне, психічне, сексуальне. Фізичне насильство в сім'ї – навмисне завдання одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, шкоди здоров'ю. Психічне насильство у ній – навмисне приниження честі і гідності одним членом сім'ї іншого члена сім'ї. Сексуальне насильство в сім'ї – діяння одного члена сім'ї, що посягає на статеву недоторканність або статеvu свободу іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по

відношенню до неповнолітнього, що порушують його психічний розвиток.

Чинниками, що визначають розвиток насильства в сім'ї, є: соціокультурна обумовленість насильства стереотипом сімейного виховання, прийнятим у цій групі населення; обумовленість такими соціальними чинниками, як соціально-економічна ситуація, низький рівень доходів, безробіття, зростання кількості сімейно-побутових конфліктів, які ведуть до сімейного неблагополуччя, у якому батьки зганяють на дітях злість, пов'язану з неможливістю повноцінно виконувати свою роль сім'ї.

Зміна соціального середовища, трансформація ціннісних орієнтацій, моральних норм, проведення інформаційної політики держави дають підстави говорити про соціальну значущість цього проблемного питання та серйозні наслідки для суспільства, яке ігнорує факт високого ступеня поширеності насильства в сучасній сім'ї [3, с. 280-281].

Насьогодні постає вагомим розгляд питання домашнього насилля в умовах воєнного стану. Так, в умовах війни людина встарає минуле життя, роботу, свою домівку тощо, а тому, у людини виникає емоційне потрясіння, що тільки загострює стан, до того ж потерпілі все менше почали повідомляти про випадки насилля. Проте, розглядаючи питання звернень осіб щодо вчинення домашнього насилля відхилить на другий план. Наразі найбільш поширеними причинами звернень були потреба у психологічній підтримці (37%), гуманітарній допомозі (17%), евакуації (17%), тимчасовому притулку (8%), і лише після цього – психосоціальна допомога у випадках домашнього насильства (4%). Причиною такої статистики щодо звернень домашнього насилля зумовлено тим, що наразі громадяни вважаю, що зараз не працюють служби підтримки, що спеціалістам не до того аби вирішувати проблеми домашнього насилля, коли перед державою постають більш вагомі питання, а внутрішньо переміщенні особи не знаю куди звертатися.

Гостро постає й проблемне питання економічного насильства, зокрема дорослих дітей щодо власних батьків або інших родичів. До цього відноситься, що громадяни мають статус безробіття, відсутність сусідів.

У воєнний час від домашнього насильства найбільше страждають – жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці. Подвійний вплив війни відчувають на собі й діти. В умовах наявної нестабільності не всім батькам вдається впоратися з тривожністю та опанувати свої негативні емоції.

Підсумовуючи, можна сказати, що з суспільства проблемне питання щодо насильства у сімейних відносинах є актуальним, потребує уваги та вирішення. Соціальна захищеність жінок та дітей перебуває не на належному рівні. Загальна напружена соціально-економічна ситуація, зруйнована система охорони материнства та дитинства, алкоголізація

населення, бідність, безробіття, відсутність сімейної державної політики призводять до руйнування соціального інституту сім'ї. Зі зростанням насильства в сім'ї збільшується кількість дітей, які відправляються до дитячих будинків, відбувається більш інтенсивний розпад сімейних відносин. Особливістю сьогоднішньої сімейної політики має стати підтримка не тільки не повних сімей, а й сімей, які мають батьків, причому в одних і тих же видах соціального сприяння. Тому необхідно розробляти соціальні програми допомоги сім'ї та дітям на всіх рівнях управління, ґрунтуючись не на зовнішніх структурних ознаках сім'ї, а на потенційно можливих чи реально пережитих ними проблемах. Спираючись на результати дослідження, висвітлити які повною мірою не дозволяють рамки статті, необхідно зазначити, що факторами виникнення насильства в сім'ї є особистісні особливості членів сім'ї, внутрішньо сімейні процеси, стреси, які викликають соціально-економічні умови, обставини соціального характеру.

Щодо досліджень проблеми насильства, то найбільш продуктивним є міждисциплінарний підхід до його пояснення: лише інтеграція різних наукових напрямів найточніше дозволить визначити всю сукупність причин, що породжують насильство у ній. Опис самого процесу можливе з використанням соціологічних методів дослідження, як кількісних, так і якісних.

Відповівши питанням, які глибинні причини виникнення насильства у ній і яку роль дана соціальна проблема грає у процесі соціальних змін, можна буде спрогнозувати вплив тенденції внутрішньо сімейної жорстокості на розвиток, знайти важелі управління її наслідками, і навіть виробити інноваційні форми соціального захисту і підтримки сучасної сім'ї.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>
2. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
3. Яра О. С., Стасюк Н. А. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021. Вип. 63. С. 279–283.

ЧИ ВАРТО РОЗГЛЯДАТИ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ ЯК РІЗНОВИД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри
кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Вітчизняний кримінолог А.І. Богатирьов розглядаючи домашню злочинність зауважує, що вона є серйозною і поширеною проблемою в Україні. На жаль, як пише дослідник вона охоплює всі родинні зв'язки, але найнебезпечнішим її виявом є насильство над дітьми, а тому її розв'язання потребує обов'язкове втручання держави та громадськості. Також, на думку вченого, домашня злочинність цілком є обґрунтованим об'єктом кримінологічного дослідження тому її можна розглядати як сукупність суспільно небезпечних дій або без діянь, що передбачають фізичні, словесні, моральні та економічні образи й примус для залякування і отримання влади одних членів сім'ї над іншими [1, с. 202].

Отож, сімейного життя, де панує насильство показує незахищеність її державними інституціями, загострюють і без того складну проблему інституту сім'ї, що свідчить про різке збільшення кількості кримінальних правопорушень вчинених у даній сфері. А це, зі свого боку, дезорганізує життєву діяльність суспільства, завдає шкоду правам і свободам людині в Україні.

З огляду на такий стан законодавець виправдано доповнив Кримінальний кодекс України законом України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»[2]. Дані зміни являють собою майже дослівне перенесення до КК України ратифікованої Україною Стамбульської конвенції щодо насильству стосовно жінок і домашньому насильству.

Зокрема, в даному нормативному акті міститься положення щодо криміналізації таких дій, як «примушування до шлюбу» (ст. 151³ КК України). Безперечно, право на свободу, складовою якого є воля

людини, належить до невід'ємних прав, які гарантуються та охороняються державою.

Оскільки шлюб в Україні ґрунтується на взаємній згоді жінки та чоловіка, ми вважаємо, що примушування до шлюбу заперечує дійсне бажання сторін вступити у шлюбні відносини. Тому, на наш погляд, суд може під час розгляду справи по суті встановити факт волевиявлення обох сторін створити сім'ю. В іншому випадку без наміру створити сім'ю, він визнається за рішенням суду недійсним.

Крім цього, ст. 151³ КК України вступає в протиріччя з диспозицією інших норм КК України (ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», ст. 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» тощо).

Найбільш значущим протиріччям ст. 151³ КК України є той факт, що саме по собі примушування особи до шлюбу без настання суспільно небезпечних наслідків не можна розглядати, як кримінальне правопорушення, а це означає, що за наявності достатніх підстав необхідно кваліфікувати за ст.ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» тощо.

Отже, за вчинення багатьох описаних у запропонованій статті дій чинним КК вже передбачена кримінальна відповідальність, причому у певних випадках більш сувора, ніж передбачено у даній статті КК України. І ще однією негативною складовою даної статті є юридичні наслідки, які в подальшому обов'язково вплинуть на життя тієї особи, яка притягувалася до кримінальної відповідальності.

Варто також наголосити, що встановлення кримінальної відповідальності за примушування «до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладення шлюбу, або до продовження такого співжиття» є набагато ширшою, ніж та, що передбачається Конвенцією, положення якої вимагають криміналізувати лише «примушування дорослого або дитини до вступу у шлюб».

Також потрібно звернути увагу, що встановлення у диспозиції частини першої запропонованої нової ст. 151³ наслідків у виді завдання істотної шкоди потерпілому також не впливають зі змісту ст. 37 Конвенції, у якій йдеться про формальний склад правопорушення, за наявності якого відповідальність має наставати за винне діяння незалежно від настання наслідків.

Оскільки, ст. 151³ К.К. України може призвести до надмірної криміналізації відносин, що на даний час достатньо врегульовані нормами чинного законодавства України, а також унеможливить виконання положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно

жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» ми пропонуємо декриміналізувати дану статтю.

До речі, вітчизняна дослідниця Г. Христова зазначає, що поняття «примушування до шлюбу», притаманне, радше мусульманським країнам, а наскільки така практика є характерною для України важко оцінити, адже ніхто таких досліджень не проводив[3]. З такою думкою варто погодитися, оскільки у вітчизняній судовій практиці ми не зустрічали вироку суду за ст. 151³ КК України, а тому і дослідження відсутнє.

Висновок. Враховуючи вищенаведене робимо висновок, що оскільки на даний час відсутній хоча би один обвинувальний вирок по ст. 151³ КК України її існування в КК України можна розглядати як недоцільною, а тому дану статтю варто декриміналізувати, зменшивши і без того надмірну криміналізацію відносин, які вже врегульовані чинним законодавством.

Література:

1. Богатирьов, А. І. Кримінологічний погляд на проблему домашньої злочинності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*, 2019 3(87) С. 202–208.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення 30.09 2022).
3. Христова Г. Б'є – значить сяде: Україна отримала нові закони проти домашнього насильства. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42567278> (дата звернення 30.09 2022).

ПРОБЛЕМА НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї В УКРАЇНІ

Буряк К. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри підприємництва, організації
виробництва та теоретичної і прикладної економіки
Українського державного хіміко-технологічного університету
м. Дніпро, Україна*

Після внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України у 2017 році, домашнє насильство – стаття 126-1 стала широко розповсюдженою серед науковців у вітчизняній кримінологічній науці. Більше того, про домашнє насильство багато часу стали приділяти вітчизняні засоби масової комунікації, оскільки кожне насильство є результатом взаємодії негативних властивостей особи кривдника і конкретної життєвої ситуації, в якій було вчинено домашнє насильство.

Сім'я як осередок соціального середовища надзвичайно складна і багатоаспектна сфера відносин. Вона характеризується соціальною ізоляцією та замкнутістю. Тут переважають неформальні відносини, які регламентуються здебільшого нормами моралі, звичаями, традиціями, а тому дія правових норм суттєво обмежується. Протягом досить тривалого часу сім'я досліджувалися багатьма суспільними і правовими науками – філософією, соціологією, психологією, кримінологією, цивільним та сімейним правом.

Кожна з них має свій предмет, специфіку, спрямованість дослідження, свою методику й техніку, що вимагає поглибленого вивчення того чи іншого аспекту розглядуваної сфери. За таких обставин не дивно, що немає єдності представників різних галузей знань стосовно розуміння детермінантів домашнього насильства та заходів його запобігання.

Досліджуючи детермінанти домашнього насильства, слід дотримуватися поширеного у кримінологічній науці погляду, згідно з яким детермінанти розглядаються на двох рівнях. Перший представлено загальними детермінантами, що породжують злочинність взагалі, а другий – специфічними за своєю природою детермінантами, які призводять до виникнення домашнього насильства.

Нами у процесі дослідження виявлено специфічні для домашнього насильства фактори. Зокрема, це такі: порушення особистих прав членів сім'ї; недоторканність і безпека особи; порушення сексуальної недоторканості і статевої свободи жінки і чоловіка; позбавлення або обмеження майнових прав членів сім'ї застосування фізичного та психологічного

насильства. Шляхом аналізу детермінантів домашнього насильства протягом 2020–202 рр. можна виділити такі чинники:

- сімейне неблагополуччя, нехтування батьками своїми прямими обов'язками щодо природних потреб дітей (у харчуванні, одязі, житлі, навчанні, відпочинку, лікуванні);
- фізичне знущання (заподіяння тілесних ушкоджень, психічне приниження, примушування до тяжкої насильницької праці)
- сексуальне насильство (звалтування, втягування до занять проституцією тощо).

Найбільш вираженою причиною домашнього насильства є наявна у суспільстві довготривала невирішеність низки соціально-економічних проблем (невпевненість у майбутньому, складне матеріальне становище сім'ї, вживання членами сім'ї алкогольних і наркотичних засобів, жебрацтво і безпритульність дітей, відсутність сімейних цінностей, неможливість захисту власних прав і свобод).

Вважається, що така ситуація склалася внаслідок: соціально-економічних та правових процесів, які відбулися в Україні у період її становлення і розвитку як незалежної держави; зміни стандартів до сім'ї (офіційний шлюб, цивільний шлюб за контрактом, вік вступу у сімейні відносини); збільшення кількості бідних сімей; зменшення впливу на сім'ю громадськості; поширення фонових явищ (алкоголізм, наркоманія, проституція, жебрацтво тощо).

Вітчизняний вчений В. В. Голіна особливо акцентує увагу на тому, що у сфері побуту, родини, через несприятливі соціально-економічні й морально-психологічні обставини, складаються досить стійкі специфічні міжособистісні стосунки, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів. Вони виникають й існують постійно, а зовні виявляються як взаємна ворожнеча, неприязнь, підозри, ревності [1, с. 21].

Інший вітчизняний вчений В.І. Шакун переконує нас в тому, що домашнє насильство має певне відношення також і до процесів урбанізації в Україні. Оскільки як пише дослідник у великих містах за наявності специфічної субкультури її населення виявляється схильність до жорстокості й наживи, а молодь взагалі починає сприймати лише грубість та агресивність [2, с. 17].

Вітчизняний дослідник М.Г. Кузнецов вивчаючи домашнє насильство дійшов висновку, що кривдник домашнього насильства – це особа, у характеристиці якої найбільше значення мають такі негативні соціальні риси, як небажання дотримуватися суспільного порядку, неповага до осіб, що його оточують, небажання працювати, невизнання недоторканності суспільної та приватної власності тощо, тобто негативне ставлення до людей і суспільства [3, с. 299].

Вищевикладене підтверджує нашу гіпотезу, що проблема домашнього насильства в сім'ї в Україні є актуальною і мало дослідженою проблемою, а дослідники які її вивчають, розглядають домашнє насильство поки що фрагментарно, в межах предмету власного дослідження.

Література:

1. Голіна В. В. Попередження злочинності : лекція. Харків : Нац. юрид. акад. України, 1994. 48 с. С. 21.
2. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність. Київ : Атіка, 1996. 93 с. С. 17.
3. Кузнецов М. Г. Кримінологічні засади запобігання домашньому насильству. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 297–303. С. 299.

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Волкова В. М.

аспірантка

Науково-дослідного фінансового інституту

Державної навчально-наукової установи

«Академія фінансового управління»,

м. Київ, Україна,

Голова ГО «Зупинити насильство»

Кривошапка Є. А.

капітан поліції,

начальник відділення зв'язків з громадськістю

батальйону патрульної поліції в м. Кременчук

управління патрульної поліції в Полтавський обл.

Департаменту патрульної поліції,

м. Кременчук, Україна

Ще до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року домашнє насильство було одним із найбільших порушень прав людини. Війна, як і будь-яка екстремальна ситуація, загострює проблеми людей, які були й до цього. У міру того, як війна триває, кількість постраждалих від домашнього насильства зростатиме, що вплине на добробут жінок, їхнє сексуальне та

репродуктивне здоров'я, психічне здоров'я, здатність брати участь та лідувати у відновленні нашого суспільства та економіки.

Актуальність теми зумовлена підвищенням ризику росту домашнього насильства в суспільстві в період війни через стреси, розриви соціальних і захисних зв'язків, втрату доходу та обмежений доступ до послуг та інформації.

Домашнє насильство під час війни – поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Людям, які зазнали такого насильства складніше знайти вихід – вони часто обмежені у пересуванні та ще більше залежать від кривдників фізично та матеріально.

Запобіганню проявам домашнього насильства покликані низка державних та громадських інститутів, в тому числі Міністерство соціальної політики, уповноважені підрозділи Національної поліції України, органи прокуратури та місцеві суди.

В умовах війни вразливі групи жінок та чоловіків, стикаються з наступними проблемами: неможливістю отримати вчасно повну інформацію, зв'язатися зі службами екстреної допомоги, отримати повну медичну, правову та соціальну допомогу. Однією з найгостріших проблем, у більшості регіонах України, є відсутність притулків для постраждалих та створених умов для життя без насильства.

Одним з ефективних напрямів вбачаємо у збільшенні комунікаційній та цифрових послуги, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством, такі як гарячі лінії, консультації та механізми звітності. Також одним з ефективних методів у боротьбі та протидії домашньому насильству є впровадження навчальних базових курсів та лекцій в цифровому форматі на онлайн платформах в превентивних заходах.

Такі базові курси передбачають надання комплексу знань соціального, психологічного, юридичного, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення стану здоров'я постраждалих від домашнього насильства, а також обізнаності та інформаційної профілактики серед населення такого поняття як насильство, налагодження ефективної роботи взаємодії між органами влади, які безпосередньо беруть участь у даному процесі, проведення соціологічних, правових, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо домашнього насильства, його причин та наслідків, збирання, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство. Як приклад, можемо навести вже реалізований та впроваджений громадським об'єднанням «Зупинити насильство» базовий комплексний курс з боротьби та протидії домашньому насильству «Безпечна грамотність» [3].

Важливо зауважити, що досвід проведення тренінгових та лекційних занять щодо профілактики та протидії домашньому насильству показав,

що тренінги та лекції як навчальна технологія, дозволяє поєднувати тактичну підготовку, психологічну підготовку та юридичну підготовку.

Порівняння та оцінка державної політики в міжнародній вибірці країн Європи, Латинської Америки, Близького Сходу та Африки ще за пандемії на початку 2020 року виявила, що уряди країн посилили розвиток інфраструктури протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статті, включаючи розширення служб першої допомоги, притулків та програм соціального захисту.

Пріоритетними напрямками є:

1. Збільшення комунікаційних та цифрових послуг, спрямованих на протидію та боротьбу з домашнім насильством.

2. Підвищення кваліфікації співробітників, які залучені до сфери боротьби та протидії домашньому насильству.

3. Вдосконалення національної системи протидії домашньому насильству через структурування основних послуг та розширення мереж притулків.

Громадські жіночі організації та самі громади відіграють вирішальну роль у запобіганню попереднім кризам та реагуванні на них, потребують рішучої підтримки у своїй нинішній передовій ролі, включно з фінансуванням. Профілактичні заходи – комплексні тренінги, курси, лінії довіри, психосоціальна підтримка та онлайн-консультування повинні бути посилені, використовуючи такі технологічні рішення, як SMS, онлайн-інструменти та мережі, щоб розширити соціальну підтримку. Державні інститути повинні мобілізуватись, щоб гарантувати, що випадкам щодо домашнього насильства надається вищий пріоритет, а злочинці не залишаються безкарними.

Війна вже випробовує нас у спосіб, якого більшість із нас ніколи раніше не зазнавало, викликаючи емоційні та економічні потрясіння, які ми з усіх сил намагаємося подолати. Насильство, яке зараз стає темною плямою, є дзеркалом і викликом нашим цінностям, нашій стійкості та спільній людяності.

Враховуючи ступінь підвищення ризику розвитку домашнього насильства в період війни в країні, цифровим інноваціям та диджиталізації, вважаємо за необхідне розробити базові освітні матеріали та впровадити комплексні онлайн курси/лекції щодо профілактики та протидії домашньому насильству як для широкої маси людей, спеціалістів, так і для школярів загальноосвітніх закладів в рамках позашкільної освіти відповідно до норм чинного законодавства України та вимогам міжнародних організацій.

Література:

1. Таварес, Паула та Квентін Водон (2018), Глобальні та регіональні тенденції правового захисту жінок від домашнього насильства та сексуальних домагань, Світовий банк. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/140781519943384134-0050022018/original/EndingViolenceAgainstWomenandGirlsGBV0Laws2.pdf> (11 жовтня 2021 р.).
2. Левенець О.А., Альошкін С.В., Богдан В.В., Прокопенко Н.М. Тренінг з питань реагування на факти домашнього насильства для офіцерів мобільних груп поліції. *Робочий зошит тренера*. Київ, 2020. 144 с.
3. Базовий курс з боротьби та протидії домашньому насильству «Безречна грамотність». ГО «Зупинити насильство». *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/YouCanStopViolence>.

ЗАЛУЧЕННЯ ЗМІ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОСВІТНИЦЬКИХ КАМПАНІЙ, СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Золяк В. В.

*кандидат наук у сфері соціальних комунікацій, доцент,
декан факультету журналістики
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Лірник О.

*журналіст, творчий редактор проектів Видавничого дому «ОГО»
член Національної спілки журналістів України
м. Рівне, Україна*

Однією з груп заходів направлених на запобігання домашньому насильству є заходи запобігання домашньому насильству, пов'язанні із пропагуванням нетерпимості до явища домашнього насильства та заохочення всіх членів суспільства до активного сприяння запобіганню домашньому насильству.

Такий захід, зокрема передбачено у п. 5 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (залучення

засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення про випадки домашнього насильства, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей) [1].

Відповідно до ст. 17 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами сторони заохочують приватний сектор, сектор інформаційно-комунікаційних технологій та засоби масової інформації, з належною повагою до свободи висловлювань та їхньої незалежності, брати участь у розробці та здійсненні політики та запровадженні керівних принципів і стандартів саморегулювання для запобігання насильству стосовно жінок та підвищення поваги до їхньої гідності [2].

Сторони розвивають і заохочують у співробітництві з учасниками приватного сектора навички серед дітей, батьків та викладачів стосовно того, як діяти з інформаційно-комунікаційним середовищем, яке надає доступ до принизливого контенту сексуального або насильницького характеру, який може бути шкідливим [2].

Засоби масової інформації відіграють вирішальну роль у підвищенні рівня обізнаності та зміні згубного ставлення до домашнього насильства та насильства стосовно жінок, особливо в конфліктних і постконфліктних регіонах. Водночас, незважаючи на цю важливу роль, фахівцям у сфері засобів масової інформації нерідко бракує системної і постійної підтримки, знань і розуміння, для того щоб висвітлювати тему насильства стосовно жінок і домашнього насильства з урахуванням гендерних аспектів, підвищуючи рівень обізнаності громадськості про цю проблему [3].

Так, слід констатувати, що на даний час, в Україні не затверджено чіткого плану дій, пов'язаних із залученням засобів масової інформації, щодо встановлення стереотипу про небезпечність домашнього насильства, а також пропагування нетерпимості до нього. На даний час, засоби масової інформації в Україні не зобов'язані піднімати таку проблему, як домашнє насилля або пропагувати нетерпимість до такого явища. З приводу цього, слід зауважити, що державна політика у сфері запобігання домашньому насильству повинна мати комплексний характер, тобто реалізовуватись у різних галузях суспільних відносин [6, ст. 192].

Тому, поділяємо думку професорів Боровика А.В., Дрозда О.Ю. та Томчука А.В. та вважаємо, що на даний час є необхідним відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження проведення плану заходів направлених на запобігання домашньому насильству через ЗМІ», встановити перелік обов'язкових соціальних

реклам чи інших роликів (повідомлень, комбінацій слів, що призначенні для висловлення тощо), які є необхідними для транслявання через засоби масової інформації [6, ст. 193].

Відповідні зміни, також необхідно внести і до Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [4] та до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [5].

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): довідник для членів парламенту. *Рада Європи*. Страсбург, 2013. 108 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>
3. Рекомендації для ЗМІ щодо розробки стандартів саморегулювання при висвітленні випадків насильства стосовно жінок та домашнього насильства на основі стандартів Ради Європи. Проект Ради Європи «Стамбульська конвенція: інструмент для посилення боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством в Україні» (2018–2020). URL: <https://rm.coe.int/vaw-media-guidelines-ukrainian/1680a077ec>
4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР. Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>
6. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики, щодо запобігання домашньому насильству : навч. посіб. / А. В. Боровик, А. В. Томчук, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 288 с.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Затько Йозеф

*Dr.h.c. mult. Вc. JUDr. PhD., MBA, LL.M, Honor. Prof.
Президент Європейського інституту безперервної освіти
Словацька Республіка*

Риженко Ігор

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

На даний час існує ціла низка міжнародно-правових актів, предметом яких є регулювання заходів запобігання домашньому насильству, а саме: – Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 року) [1]; Рекомендації № R (85) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про насильство в сім'ї» (1985 року) [2]; Рекомендації № R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї» (1990 року) [3]; Рекомендації № R (91) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про невідкладні заходи у справах сім'ї» (1991 року) [4]; Декларація Організації Об'єднаних Націй про викорінення насильств щодо жінок (1993 року) [5]; Пекінської декларації і Платформи дій, прийнятої під час IV Всесвітньої конференції з питань жінок (1995 року) [6]; Резолюція № S-23/3 «Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій», прийнятої на 23-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 року) [7]; Рекомендації № Res (2002 року) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про захист жінок від насильства» (2002 року) [8]; Рекомендації № 1582 (2002 року) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Домашнє насильство проти жінок» (2002 року) [9]; Конвенцією ООН про права дитини (1989 року), ратифіковано Постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ від 27.02.1991 [10]; Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 року), ратифіковано з заявами Законом України № 4988-VI від 20.06.2012 [11]; Європейською конвенцією про здійснення прав дітей (1996 року), ратифіковано із заявою Законом № 69-V від 03.08.2006 [12], та інших.

Вказані акти міжнародного законодавства встановлюють загальні принципи запобігання домашньому насильству, а також визначають вектор політики європейських країн на профілактику та боротьбу із вказаним явищем.

Значно цікавішим та конкретнішим, з точки зору запобігання домашньому насильству є підписана 11.05.2011 та ратифікована 2022 року Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (CETS № 210, Стамбульська конвенція) [13]. Цілями прийняття вказаного міжнародного документу стали:

а) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

б) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;

в) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;

г) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

д) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства [14].

Вказаний документ став революційним, адже закріплював не тільки загальні принципи здійснення запобігання домашньому насильству, а й визначав орієнтовний перелік заходів спрямованих на запобігання вказаному явищу.

Для запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок та домашнього насильства Конвенція вимагає від Сторін реалізації на національному рівні низки заходів, які:

- сприяють змінам у ставленні та поведінці;
- враховують потреби вразливих верств населення, ставлячи права людини на перше місце;
- заохочують усіх, особливо чоловіків та юнаків, запобігати насильству;
- забезпечують невикористання культури, звичаїв і релігії для виправдання насильства;
- сприяють програмам і заходам з розширення прав жінок [15].

При цьому, до профілактичних заходів запобігання будь-яким формам домашнього насильства згідно Конвенції належать:

– підвищення обізнаності. Необхідно підвищувати громадську обізнаність і проводити кампанії на тему насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Такі ініціативи допомагають інформувати громадськість, дають людям змогу розпізнавати різні форми насильства та виступати проти нього;

– освіта. Настави та моделі поведінки формуються в дуже ранньому віці, тому важливо вчити дітей принципів рівних прав і взаємної поваги у відносинах. Сторони заохочуються вносити до шкільних навчальних планів матеріали з питань рівноправності та пропагувати ці принципи в неформальних навчальних установах на зразок громадських центрів і спортивних закладів;

– підготовка фахівців. Підготовка відповідних фахівців з запобігання та виявлення насильства, рівноправності, потреб постраждалих, запобігання повторній віктимізації та підтримки міжвідомчої співпраці;

– програми профілактичного втручання та лікування. Конвенція передбачає створення та підтримку Сторонами програм лікування осіб, які вчинили домашнє насильство, та осіб, які вчинили злочини на сексуальному ґрунті, націлених на те, щоб навчити їх ненасильницькій поведінці, відповідати за свої дії та переглянути своє ставлення до жінок [15].

Повністю погоджуємося з тезою про те, що Стамбульська конвенція містить механізми захисту людини, щодо якої здійснене насильство. Йдеться не лише про жінок. Адже гендерно-обумовлене насильство стосується не лише жінок, воно так само стосується і чоловіків. Стамбульська конвенція має допомогти впровадити таку систему, щоб укріпити становище найменш захищених.

Коли ми кажемо про насильство в сім'ї чи насильство над жінками, ми виключаємо інші види насильства, над іншими категоріями людей. Під гендерно-обумовленим насильством ми маємо на увазі і чоловіків, і жінок, і людей, які змінюють стать, і людей з різною сексуальною орієнтацією [16]. Ратифікація Стамбульської конвенції дозволила експертам Ради Європи контролювати, як Україна виконує взяті на себе зобов'язання, також Україна тепер має право вимагати посилення відповідальності для кривдників українських громадян за кордоном.

Література:

1. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : Конвенція ООН від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 09.10.2022).
2. Про насильство в сім'ї : Рекомендація N R (85) 4 Комітету міністрів державам-членам від 26.03.1985 № R (85) 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_264 (дата звернення: 09.10.2022).
3. Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї : Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (90) 2

- від 1990 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251> (дата звернення: 09.10.2022).
4. Про невідкладні заходи у справах сім'ї : Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (91) 9 від 09.09.1991. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU91392.html (дата звернення: 09.10.2022).
 5. Про викорінювання насилля щодо жінок : Декларація ООН від 20.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506 (дата звернення: 09.10.2022).
 6. Пекінська декларація : Декларація ООН від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення: 09.10.2022).
 7. Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій : Резолюція ООН від 2000 № S-23/3. URL: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/gender_policy_ukr_WEB.pdf (дата звернення: 09.10.2022).
 8. Про захист жінок від насильства : Рекомендації № Rec (2002) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462546> (дата звернення: 09.10.2022).
 9. Домашнє насильство проти жінок: Рекомендації № 1582 (2002) Парламентської Асамблеї Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 09.10.2022).
 10. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 09.10.2022).
 11. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення 09.10.2022).
 12. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text (дата звернення 09.10.2022).
 13. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu11251>
 14. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Конвенція Ради Європи № 210 від 11.05.2011. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 09.10.2022).
 15. Фішер Г. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту : навч. посіб. Страсбург, 2013. С. 21.
 16. Чому в Україні бояться слова «гендер»? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28764912.html> (дата звернення: 10.10.2022).

CARIEER' CONSEQUENCES OF DOMESTIC ABUSE'S CLAIM: ISSUES FROM DEPP VS HEARD CASE

Kolosov Illia

*Dr. Hab (Poland), PhD in Law (Ukraine),
Private Expert in Law,
Nikopol, Dnipropetrovsk region, Ukraine*

1. In paper proposed are presented the labour law consequences of public malicious defamation regarding domestic abuse on instance of Depp vs Heard court case.

2. John C. Depp, II v. Amber Laura Heard was a trial held in Fairfax County, Virginia, from April 11, 2022, to June 1, 2022, that ruled on allegations of defamation between previously married American actors Johnny Depp and Amber Heard. Depp, as plaintiff, filed a complaint of defamation against defendant Heard claiming \$50 million in damages; Heard filed counterclaims against Depp claiming \$100 million in damages.

3. In December 2018, The Washington Post published an opened written by Heard and titled "Amber Heard: I spoke up against sexual violence and faced our culture's wrath. That has to change" [1–3]. In the article, Heard stated: "Then two years ago, I became a public figure representing domestic abuse, and I felt the full force of our culture's wrath for women who speak out. ... I had the rare vantage point of seeing, in real time, how institutions protect men accused of abuse" [4]. She further stated that, as a result of this, she had lost a film role and an advertising campaign for a global fashion brand [5]. The opened called for Congress to re-authorize the Violence Against Women Act and did not explicitly mention Depp by name [6].

4. In respect to these circumstances, Depp has resigned from the Fantastic Beasts film series at the request of Warner Bros., its production company [7].

5. Opening statements were made on April 12, 2022. Lawyers representing Depp accused Heard of fabricating domestic abuse accusations against Depp to further her career, saying that Heard made such allegations because Depp had asked for a divorce [8]. They argued that, while Heard's 2018 opened did not mention Depp, it was clear by implication that it referred to him, and that Heard's writing in the piece ("Then two years ago, I became a public figure representing domestic abuse") was a reference to her May 2016 restraining order request, in which she alleged that Depp had physically abused her. Depp's lawyers discussed Heard appearing in public with a bruised face on May 27, 2016, accusing her of staging the injury,

citing that Depp had not met her since May 21, 2016, and witnesses did not see her with the injury immediately after May 21, 2016.

6. Heard's lawyers claimed that Depp had physically and sexually abused Heard on multiple occasions throughout their relationship, usually triggered by his addiction to both alcohol and drugs [9]. They accused Depp of seeking to "humiliate [Heard], haunt her, wreck her career" with the Virginia lawsuit and to turn the case into a "soap opera". They further argued that the First Amendment protected Heard's right to express her views in the opened, which was mostly focused on a broad discussion of domestic violence and did not explicitly mention Depp's name. Finally, Heard's lawyers stated that the allegations had not changed Depp's reputation, as they had become public knowledge two years prior to the opened, and that Depp had instead ruined his Hollywood career himself with his drinking and drug use; this made him "unreliable" in the eyes of major film studios.

7. On June 1, 2022, after nearly two days of deliberations [10], the jury found that Depp had proven all the elements of defamation for all three statements from Heard's 2018 opened, including that the statements were false, and that Heard defamed Depp with actual malice. The jury awarded Depp \$10 million in compensatory damages and \$5 million in punitive damages from Heard [11]. The punitive damages, however, were reduced to \$350,000 due to a limit imposed by Virginia state law [12].

8. Evidently, Depp's irrevocable losses in the case from the termination of the employment contract with Warner Bros. amounted to approximately \$ 39.7 million, which should be acknowledged as enormous financial damages of malicious defamation regarding domestic abuse.

9. Thus, in domestic labour legislation, there is a need to provide a direct prohibition of termination, suspension of an employment contract or withdrawal of an employee in connection with claims of domestic abuse until the relevant court decision becomes in force, in respect to the principles of the rule of law, *audiatur et altera pars* and innocence presumption, regardless of the applicant's sex and the substance of his/her charges.

10. Since domestic abuse could have as consequences the physical suffering, claims about such actions against an employee are undoubtedly related to the medically-labour problem, which should be as object of furthermore proper scientific researches.

References:

1. Heard, Amber (December 18, 2018). "Amber Heard: I spoke up against sexual violence – and faced our culture's wrath. That has to change". The Washington Post. Archived from the original on April 12, 2019. Retrieved October, 3, 2022.

2. Yahr, Emily (April 10, 2022). "What to know about Johnny Depp and Amber Heard's defamation trial". The Washington Post. Archived from the original on April 10, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
3. Saad, Nardine (April 13, 2022). "What you need to know about Johnny Depp and Amber Heard's latest defamation trial". Los Angeles Times. Archived from the original on April 13, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
4. Barakat, Matthew (April 13, 2022). "Lawyer: Depp trial likely to become mudslinging soap opera". Associated Press. Archived from the original on April 21, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
5. Jacobs, Julia (April 21, 2022). "Johnny Depp vs. Amber Heard: What We Know". *The New York Times*. Archived from the original on May 28, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
6. Griffith, Janelle (March 4, 2019). "Johnny Depp sues ex-wife Amber Heard for \$50 million for allegedly defaming him". NBC News. New York City. Archived from the original on March 21, 2021. Retrieved October, 3, 2022.
7. Walsh, Savannah (May 3, 2022). "Johnny Depp's Big-Screen Return Is Coming". Vanity Fair. Archived from the original on May 4, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
8. Helmore, Edward (April 12, 2022). "Johnny Depp-Amber Heard trial: jurors hear conflicting accounts of marriage". The Guardian. Archived from the original on April 15, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
9. Peplow, Gemma (April 12, 2022). "Johnny Depp and Amber Heard face off in court on first day of 'soap opera' libel trial in Virginia". Sky News. Archived from the original on April 15, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
10. "Depp-Heard trial: Jury sides mostly with Depp in defamation case". BBC News. June 2, 2022. Archived from the original on June 22, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
11. Baker, Emily D. (June 1, 2022). "Lawyer Reacts Live | Verdict in the Johnny Depp v. Amber Heard trial (time stamped to the court clerk's reading of the verdicts)". YouTube. Archived from the original on June 2, 2022. Retrieved October, 3, 2022.
12. Chappell, Bill; Diaz, Jaclyn (June 1, 2022). "Depp is awarded more than \$10M in defamation case against Heard and she gets \$2M". NPR. Archived from the original on June 1, 2022. Retrieved October, 3, 2022.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК ЗАХОДУ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Коросєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

Ще наприкінці 2017 року, як тільки парламентом було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (далі – Закон), яким було встановлено нові види спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, ми вже присвячували свою увагу розкриттю правової (цивілістичної) природи зазначених спеціальних заходів обмеження прав особи-кривдника як способів їх обмеження, підстав та порядку їх застосування, з'ясовували можливість визнання цих обмежувальних заходів щодо особи-кривдника одночасно способами захисту особистих немайнових та майнових цивільних прав постраждалої особи, а також охарактеризували спеціальний цивільно-процесуальний порядок видачі обмежувального припису як нову судову форму тимчасового обмеження окремих цивільних прав громадян. Нами було також зроблено застереження, що запроваджені вказаним Законом нові способи тимчасового обмеження окремих цивільних прав особи-кривдника як спеціальні заходи протидії домашньому насильству на практиці можуть створити реальну загрозу порушення прав «кривдника» [1]. З іншого боку, в юридичній літературі зазначалося й про порушення прав постраждалої особи у зв'язку із існуючими перешкодами у застосуванні обмежувального припису (що зумовлено зазвичай необхідністю неодноразового попереднього звернення постраждалої особи до правоохоронних органів та «збирання» доказів) [2].

Значений Закон вже діє більше чотирьох років і суди напрацювали чималу судову практику щодо видачі обмежувального припису (зокрема сформульовані Верховним Судом процесуальні аспекти розгляду цивільних справ зазначеної категорії), ключовими з яких є: видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків; суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики

продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві; факт внесення відомостей про кримінальне провадження до ЄРДР за відсутності інших доказів вчинення домашнього насильства не є безумовною підставою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству; факт проведення правоохоронними органами профілактичної бесіди із заінтересованою особою не може свідчити про систематичне насильство щодо заявника; притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства (правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП) може бути підставою для застосування заходів обмежувального припису; строк дії обмежувального припису має бути пропорційним і достатнім та визначається судом із урахуванням оцінки ризиків; у випадку продовження обмежувального припису судом повинні досліджуватися ризики повторного вчинення насильства, а не факт його вчинення; судам слід враховувати чи відбулось примирення між сторонами, який статус кривдник має у кримінальному провадженні, за його наявності, та чи не застосовувались до нього відповідні заходи в межах кримінального судочинства; суди повинні враховувати електронні докази у вигляді смс-повідомлень та запису телефонних розмов на підтвердження факту вчинення психологічного насильства; видача обмежувального припису є обов'язковою в разі доказово обґрунтованого постійного використання у безпосередньому спілкуванні або переписці з колишнім чоловіком/дружиною та дітьми погроз, у тому числі фізичною розпорою, вживанням щодо них ненормативної лексики, образ та приниження, які кваліфікуються як домашнє насильство у формі психологічного насильства [3].

Водночас судова практика свідчить про різні випадки недобросовісного використання «постраждалими» особами цивільно-процесуального порядку видачі обмежувального припису, тобто звернення до суду з іншою метою, яка безпосередньо не пов'язана із припиненням домашнього насильства, а також з метою обмеження реалізації права одного з батьків на участь у вихованні та утриманні дітей або обмеження права власності (права користування) «кривдника» на жиле приміщення.

Так, зокрема, мали місце випадки звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису з метою «виселення» з квартири (тобто встановлення заборони строком на 6 місяців перебувати в місці спільного проживання), зокрема у зв'язку із несплатою комунальних платежів та аліментів (справа № 712/468/19). Були спроби заборонити наблизитися до місця проживання заявника та її дітей на підставі лише самого факту сварок і непорозумінь між подружжям на побутовому ґрунті за відсутності фактів домашнього насильства (справа

№ 545/744/19). Такі обставини, як наявність між сторонами спору щодо розірвання шлюбу, стягнення аліментів, визначення місця проживання дітей та про поділ майна подружжя також були фактичною підставою звернення дружини до суду із вимогою про заборону батькові наближатися до місця проживання заявника та її дітей (справа № 753/8626/19). Ще в одній справі вимога про заборону батькові перебувати в місці спільного проживання з матір'ю і дитиною та заборону наближатися до їх місця проживання фактично була заявлена внаслідок ненадання батьком добровільно матеріальної допомоги на утримання дочки, яка продовжувала навчання, та невідповідального ставлення до виховання дітей (справа № 159/5880/18). Подібні вимоги заявлялись й у зв'язку із необгрунтованим обмеженням одного із батьків у реалізації його прав стосовно дітей (справа № 336/992/18). Мав місце й випадок подачі батьком дитини заяви про видачу обмежувального припису з метою усунення з боку матері перешкод у спілкуванні з дитиною (справа № 539/132/18).

Таким чином, аналіз судової практики свідчить, що при розгляді заяв про видачу обмежувального припису судам передусім варто виходити із визначеної Законом мети, яку переслідує інститут видачі обмежувального припису та відмовляти в задоволенні таких заяв, якщо метою їх пред'явлення фактично є вирішення цивільно-правових або сімейно-правових конфліктів, або ж примушування до вчинення «кривдником» певних дій, не пов'язаних із припиненням насильства. Варто погодитись із думкою, що обмежувальний припис – це не покарання особи, а тимчасовий захід, який виконує захисну й запобіжну функції та спрямований на запобігання вчиненню насильства, забезпечення першочергової безпеки осіб до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника і прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях [4]. Тобто саме з такою метою може пов'язуватись можливість видачі судом обмежувального припису.

При цьому вимогу про видачу обмежувального припису неможна об'єднувати із вимогами, для яких сімейним або цивільним (житловим) законодавством встановлено інший – позовний порядок вирішення відповідного спору, а при розгляді таких позовних вимог пред'явлення зустрічного позову про видачу обмежувального припису не передбачено у зв'язку з їх невзаємопов'язаністю та різними порядками проваджень їх розгляду. Крім того, під час розгляду справ про видачу обмежувального припису (розгляд яких здійснюється в порядку окремого провадження) не можуть визначатися права та обов'язки батьків стосовно дітей (зокрема розглядатися вимоги про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною чи визначення її місця проживання або відібрання дитини), а також визначатися права сторін щодо користування жилим

приміщенням (зокрема розглядатися вимоги щодо позбавлення права власності чи права користування жилим приміщенням або його поділ, крім вимог про усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи).

Література:

1. Лошицький М. В., Короєд С. О. Нові способи тимчасового обмеження окремих цивільних прав: спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та спеціальний поліцейський і цивільний-процесуальний порядок видачі термінового заборонного та обмежувального приписів. *Судова апеляція*. 2017. № 4 (49). С. 65–76.
2. Стоянова Т. А., Островська Л. А. Перешкоди у застосуванні обмежувального припису як засобу протидії домашньому насильству: національна судова практика та практика Європейського суду з прав людини. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. Том 28. С. 110–116.
3. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо видачі обмежувального припису / упоряд: правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду, суддя КЦС ВС Д. Д. Луспенник / Київ, 2021. 35 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS_1.pdf.
4. Коломієць Г. Обмежувальний припис є не покаранням особи, а тимчасовим заходом, що виконує захисну і запобіжну функції – суддя КЦС ВС. 28 липня 2022 року. *Офіційний веб-сайт Верховного Суду*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1300731/.

СИСТЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ

Куцир Г. М.

*кандидат юридичних наук,
судовий експерт сектору досліджень у сфері інформаційних технологій
Івано-Франківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Івано-Франківськ, Україна*

Вперше за останній час значне загострення проблеми домашнього насильства Україна, як і весь світ, відчула під час встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів внаслідок пандемії коронавірусної хвороби COVID-19. Цей процес набув такого масштабу, що про нього було озвучено в зверненні Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша від 06.04.2020 року, де посилення економічної невизначеності і соціальних обмежень, зростання відчуття страху та тривоги були вказані одними з основних катализаторів росту випадків вчинення домашнього насильства [1]. З початком повномасштабної війни на території України, зокрема через емоційне напруження та стрес, економічні негаразди, проблема домашнього насильства, як і будь-яка соціальна проблема, посилилась ще більше.

Положення Кримінального кодексу України (далі – КК) визначають домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або зниження якості життя потерпілої особи [2].

Домашнє насильство, як одна з найпоширеніших форм порушення прав людини, має місце в сім'ї незалежно від соціального статусу, релігійних переконань, сексуальної орієнтації чи етнічного походження. Особливість даного насильства полягає в тому, що йому властива гендерна основа. Незважаючи на те, що найчастіше жертвами домашнього насильства стають діти та жінки, які перебувають у стані економічної, психологічної чи іншої залежності від чоловіків або інтимних партнерів, все ж таки, деякі дружини можуть становити серйозну реальну загрозу для їхніх чоловіків [3, с. 13]. Домашнє насильство є складним феноменом, наслідки якого зазвичай впливають на декілька

сфер: фізичну (соматичне здоров'я), емоційну, економічну, сексуальну. Будь-який вид насильства призводить до деструкції особистості постраждалої сторони, адже сексуальний примус обов'язково тягне за собою приниження гідності, фізичне насильство також має значний вплив не лише на соматичну (тілесну), а й на моральну, емоційну сфери особистості, тобто є водночас і психологічним [4, с. 107].

Для домашнього насильства характерним є циклічний характер останнього, систематичність (неодноразовість) насильницької поведінки, яка з часом інтенсифікується, а самі акти насильства стають більш небезпечними. Законодавець вказує на систематичність насильства, а систему може становити як неодноразово застосована одна із трьох альтернативно закріплених у ст. 126-1 КК форм насильства, так і різна варіативність поєднання як фізичного, так і психологічного та економічного насильства щодо однієї і тієї самої потерпілої особи чи осіб. Саме тому і необхідно встановити, що означає і в чому полягає систематичний характер вчинюваних кривдником насильницьких дій фізичного, психологічного або економічного змісту в складі даного злочину, тлумачення якого залишено на розсуд правозастосовної практики, що, в свою чергу, не виключає випадків суб'єктивізму та відсутності єдності застосування розглядуваної кримінально-правової норми.

У доктрині висловлено ряд позицій щодо тлумачення цієї ознаки. Як зазначає О. В. Степаненко, «систематичність згадується в контексті систематичного вчинення правопорушень, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про її небажання стати на шлях виправлення. Відповідно до усталеної практики, систематичним вчиненням правопорушень вважається вчинення засудженим трьох і більше правопорушень, за які його було притягнуто до адміністративної відповідальності» [5, с. 205]. О. О. Дудоров і М. І. Хавронюк, даючи тлумачення систематичності, зазначають, що вона «означає постійну повторюваність тотожних чи схожих дій (чи бездіяльності), кожна з яких сама по собі може створювати враження незначної, але в сукупності вони впливають на потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати як від ступеню агресивності кожного окремого діяння, так і від кількості» [6, с. 78]. При роз'ясненні положень закону про кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність Верховний Суд України уточнює, що такі діяння визнаються систематичними, якщо вчиняються не менше трьох разів протягом нетривалого часу [7].

Зважаючи на проблематику розуміння «систематичності» як ознаки домашнього насильства Верховний Суд України колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду в постанові від

25 лютого 2021 року в справі № 583/3295/19 сформував правовий висновок, який дозволив надати тлумачення поняттю «систематичність»: «словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує діяння. Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків. При цьому не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази» [8]. Таким чином, встановлено кількість взаємопов'язаних актів чи дій особи – мінімум три.

Відсутність єдиного підходу до розуміння поняття «систематичності» домашнього насильства призводить до неефективного застосування статті 126-1 КК, яка була спеціально розроблена для криміналізації домашнього насильства, яке має ознаки повторюваності, складається з окремих епізодів, але в сукупності є одним триваючим кримінальним правопорушенням.

Важливим також для визначення систематичності є встановлення строку, протягом якого вона є можливою. З огляду на положення законодавства та погоджуючись із слушною думкою Ю. В. Орлова, таким строком слід уважати один рік [9; 10, с. 16]. Тобто окремі факти (епізоди) домашнього насильства, що вмонтовуються в систему насильницької діяльності, має відділяти один від одного період часу тривалістю менше року.

Отже, під систематичністю діянь розуміють багаторазове їх вчинення, не менше трьох разів протягом нетривалого часу. При цьому кожен з епізодів може складатися з окремих діянь протягом певного проміжку часу. Вказане утворює кількісний критерій систематичності. До основних ознак якісного критерію систематичності в наукових джерелах зазвичай відносять: наявність єдиного умислу або ж спрямованість на реалізацію однієї мети; заподіяння шкоди одному об'єкту кримінально-правової охорони чи одному потерпілому; тотожність діянь; вчинення всіх діянь одним суб'єктом; відсутність значного розриву у часі [11, с. 112]. Лише за наявності як кількісного, так і якісного критерію можна стверджувати, що насильство носить систематичний характер.

У підсумку можна зазначити, що систематичність варто розглядати як вчинення будь-якої із альтернативно наведених у ст. 126-1 КК форм насильства, тобто фізичного, психологічного чи економічного, три і понад разів, відповідно, злочин можна вважати закінченим при вчиненні відповідних дій втретє, і в результаті чого настав хоча б один із

зазначених в законі наслідків. Окрім того, всі вчинені діяння повинні бути тотожними та об'єднані спільним умислом.

Література:

1. UN chief calls for domestic violence “ceasefire” amid “horrifying global surge”. *UN News*. April 6, 2020. URL: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061052> (last accessed: 06.10.2022).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.10.2022).
3. Актуальні проблеми сімейного насильства : колект. монографія / Т. О. Перцева та ін. ; за заг. ред. Т. О. Перцевої та В. В. Огоренко. Дніпро : Ліра, 2021. 188 с.
4. Слухаєнко Ю. М. Домашнє насильство як об'єкт кримінально-правового дослідження. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4 (73). С. 104–107.
5. Степаненко О. В. Систематичність як ознака домашнього насильства. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 204–206.
6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
7. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04> (дата звернення: 06.10.2022).
8. Постанова Верховного Суду України від 25.02.2021 р., судова справа № 583/3295/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443> (дата звернення: 06.10.2022).
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 06.10.2022).
10. Орлов Ю. В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства. *Право і безпека*. 2020. № 4 (79). С. 13–19.
11. Сабитов Р. А., Симиненко А. Н. Систематичность в уголовном праве. *Уголовно-правовые и криминологические меры предупреждения преступлений* : межвуз. сб. научн. тр. Омск : Омская ВШМ, 1986. С. 109–120.

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Микулець В. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Паньковець Ю. А.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Наявність ефективного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству дозволяє:

1) чітко розмежувати компетенцію щодо вчинення окремих дій, направлених на реалізацію державної політики у сфері запобігання домашньому насильству;

2) встановити колізії правового регулювання, вчинення тих чи інших дій уповноваженим суб'єктами на реалізацію державної політики у сфері запобігання домашньому насильству;

3) встановити особливості функціонування такого адміністративно-правового механізму.

Слід також зауважити, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству має свої характерні ознаки, серед яких необхідно зауважити такі:

а) системний характер;

б) самостійність елементів вказаного адміністративно-правового механізму під час виконання функцій щодо запобігання домашньому насильству;

в) характерний суб'єктний склад органів на яких покладено функції запобігання домашньому насильству;

г) співпраця між суб'єктами реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству під час виконання завдань у вказаному напрямку державного регулювання;

д) реалізація вказаного механізму з допомогою адміністративно-правових норм;

е) плановість;

є) безпосередній характер дії вказаного механізму;

ж) звітний характер вказаного виду діяльності [2, с. 86].

Варто звернути увагу на те, що складові елементи механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству знаходяться у субординаційному зв'язку, тобто чітко підпорядковуються один одному, що, в свою чергу, і забезпечує чіткість та ефективність механізму реалізації функцій органів державної влади та місцевого самоврядування під реалізації політики у сфері запобігання домашньому насильству [2, с. 87].

Тому, цілком доцільним буде зауважити, що у вказаному механізмі, деякі його елементи мають системоутворюючу функцію, яка в свою чергу і зумовлює дію та розвиток всіх інших (допоміжних) елементів вказаного механізму.

З іншого боку, наявність у такому механізмі елементів, які за своєю суттю є системоутворюючими і зумовлює розвиток і дію вказаного механізму, як самостійного, а також забезпечує його стійкість від внутрішніх та зовнішніх дезорганізуючих факторів [1, с. 21].

Таким чином, можна стверджувати, що деякі елементи механізму адміністративно-правового регулювання механізму запобігання домашньому насильству є основою становлення і функціонування такого механізму та створюють не тільки загальні тенденції функціонування такого механізму, а й забезпечують основні напрямки його функціонування [2, с. 87].

Тому, доцільним буде умовно розділити елементи адміністративно-правового механізму запобігання домашньому насильству на дві групи, залежно від їх впливу на функціонування такого механізму, а саме:

1) основні (системоутворюючі) елементи адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству;

2) похідні (системні) елементи адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству [2, с. 87].

Так, до першої категорії елементів адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству належать:

– інституційний елемент, що передбачає наявність чітко визначеної системи органів державної влади та місцевого самоврядування на які покладено функції реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству. Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України

«Про запобігання та протидію домашньому насильству» суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання домашньому насильству, є спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб [2, с. 87];

– нормативний елемент, тобто наявність чітко визначеної системи нормативно-правових актів, якими визначено комплекс дій, які повинні вчинятися в рамках реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству, а також закріплено компетенцію за окремими органами та порядок їх виконання. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству складається з Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства [2, с. 87].

Вказані елементи зумовлюють становлення та розвиток інших елементів у адміністративно-правовому механізмі реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству, адже є першочерговими у процесі його формування.

Література:

1. Рябова Е. В. Функция обеспечения правопорядка в период формирования правового российского государства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Волгоград, 2005. С. 96.
2. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики, щодо запобігання домашньому насильству : навч. посіб. / А. В. Боровик, А. В. Томчук, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 288 с.

АНАЛІЗ НОРМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Міськевич А. В.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

На даний час, як на національному так і на міжнародному рівні існує ціла низка нормативно-правових актів, що регламентують види та порядок вчинення заходів направлених на запобігання домашньому насильству, визначають перелік та компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування, які уповноваженні на здійснення вказаної діяльності.

Разом з тим, дослідження державної політики у сфері запобігання домашньому насильству, а також процесу її реалізації є неможливим без вивчення системи правових засад здійснення вказаної діяльності. Слід зазначити, що нормативна база регулювання запобігання домашньому насильству є досить розгалуженою та містить у собі нормативно-правові акти різної юридичної сили. Тому, пропонуємо аналізувати вказані нормативно-правові акти послідовно, залежно від їх юридичної сили у такому порядку:

- Конституція України;
- міжнародно-правові договори та інші акти міжнародного законодавства;
- закони України;
- підзаконні нормативно-правові акти.

Так, основним нормативно-правовим актом у системі регулювання діяльності направленої на запобігання домашньому насильству є Конституція України.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Враховуючи цитоване положення Конституції України, слід зауважити, що хоча Основним Законом прямо не передбачено обов'язку здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування

запобігання домашньому насильству, а також не встановлено чіткі повноваження вказаних органів проте, вказане положення констатує, що особа та її конституційні права, в тому числі і в сфері сімейних відносин, підлягають захисту з боку державних органів, які повинні забезпечити їх виконання.

Саме Конституція України [1], яка закріплює основні, вихідні засади державного регулювання та здійснення державної політики є основою для формування законодавчої бази, направленої в першу чергу на забезпечення належного рівня правового регулювання, в тому числі і у сфері запобігання домашньому насильству.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.10.2022).

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕР» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Начос Р. Р.

аспірант кафедри права

Київського кооперативного інституту бізнеса і права

м. Київ, Україна

Науковий керівник: Тарасова І. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права

Київського кооперативного інституту бізнеса і права

м. Київ, Україна

Ухвалення Закону України № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20.06.2022 підкреслює важливість проблеми захисту прав жінок та досягнення гендерної рівності у суспільстві. Забезпечення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності є одним з пріоритетних завдань, на шляху зближення правових систем України та держав-членів Європейського Союзу, а також стабілізуючим фактором у суспільстві, яке зіткнулось з безпековими викликами. Однак нормативно-правова база, що регулює відповідні відносини залишається недоопрацьованою,

зокрема, законодавчі акти, попри широке застосування терміну «гендер», не надають визначення даному поняттю, яке є ключовим у даній сфері.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) в пункті «с» статті 3 надає визначення поняття «гендер», як «...соціально закріплені ролі, поведінки, діяльності і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків» [1]. Тобто, Стамбульська конвенція не прив'язує гендерну ідентичність особи безпосередньо до її статевої приналежності як сукупності анатомо-фізіологічних ознак організму, що забезпечує відтворення потомства та дозволяє розрізнити у більшості організмів чоловічі й жіночі особини [2]. Визначення, закріплене Стамбульською конвенцією, відображає загальноєвропейський підхід до трактування поняття «гендер», під яким традиційно розуміється змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, стиль життя та спосіб мислення, ролі та відносини жінок і чоловіків, набуті ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про чоловіка та жінку [3, с. 11]. Відповідно, дане трактування потенційно допускає неспівпадіння біологічної статі особи та її гендерної ідентичності (соціальної статі), оскільки, попри суміжний характер та пов'язаність понять «гендер» та «стать», вони не є тотожними.

В Україні основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання гендерної рівності є Конституція України та Закон України № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 (далі – Закон). Так Конституція України в ст. 24 закріплює положення відповідно до якого виключається надання привілеїв чи обмежень за ознакою *статі* та встановлює рівність прав жінки і чоловіка та форми їх забезпечення, зокрема, шляхом надання жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг, створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством, правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства та дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [4]. У свою чергу, Закон, використовуючи такі поняття, як «гендерна рівність» або «гендерна експертиза», не надає визначення «гендера», як такого. Також, ст. 1

даного Закону визначає «гендерну рівність» як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох *статей* брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [5]. Відповідно, за відсутності окремого визначення, найбільш логічним є висновок, що Конституція України та профільний Закон прив'язують правовий статус та гендерну ідентичність жінок і чоловіків безпосередньо до їх статевої приналежності. Даний підхід вступає в принципове протиріччя як з положеннями та духом Стамбульської конвенції, так і з сучасною гендерною теорією в цілому, яка в своїх дослідженнях йде шляхом майже повної відмови від врахування природних(репродуктивних) характеристик особи, загострюючи свою увагу, здебільшого, на соціальних умовах її формування.

Ратифікуючи Стамбульську конвенцію, Україна встановила застереження, відповідно до яких, жодне з положень даного акту не розглядається як таке, що зобов'язує її до зміни Конституції України та Сімейного кодексу України, інших законів України щодо інститутів шлюбу, сім'ї та усиновлення, а також, що застосування Конвенції відбуватиметься відповідно до цінностей, принципів і норм, визначених Конституцією України, зокрема щодо захисту прав людини та основних свобод, рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, гендерної ідентичності, формування відповідального материнства та батьківства, підтримки сім'ї та охорони дитинства [6]. Дані застереження, внаслідок невизначеності формулювань, вносять непорозуміння в питання визнання та застосування поняття «гендера», наданого Стамбульською конвенцією, відповідно до якого, не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності, професії жінок і чоловіків [7, с. 466], на відміну від актів чинного законодавства, які реалізують біологічно детермінований підхід до тлумачення статевої відносин.

Отже, ми вважаємо, що законодавець має доповнити нормативну базу, зокрема, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», закріпивши офіційне визначення «гендера», оскільки відсутність поняття, яке є первинним у даній сфері, зумовлює невизначеність у регулюванні гендерних відносин. Також, закріплений в чинному законодавстві підхід до тлумачення гендерних відносин потребує змін, оскільки є застарілим та таким, що не відповідає реальному стану розвитку суспільних відносин та міжнародним стандартам.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/statj>
3. Основи теорії гендеру : навч. посібник. Київ : «К.І.С.», 2004. 418 с.
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 08.09.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» № 2319-IX від 20.06.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-IX#Text>
7. Кротчук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 464–471.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Дем'янчук В. А.

*доктор юридичних наук, професор,
ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Томчук А. В.

*кандидат юридичних наук,
суддя Вінницького окружного адміністративного суду
м. Вінниця, Україна*

Враховуючи, що запобігання домашньому насильству має місце, коли домашнє насильство фактично не розпочалося, а суб'єкти запобігання домашньому насильству, в межах наданої їм компетенції, здійснюють дії направлені на профілактику його виникнення, дає нам можливість поділити заходи запобігання домашньому насильству на такі групи:

1) заходи запобігання домашньому насильству у сфері підняття загальної освіченості суспільства щодо проблематики домашнього

насильства, сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;

2) заходи запобігання домашньому насильству направленні на виявлення причин та передумов виникнення домашнього насильства;

3) заходи запобігання домашньому насильству, пов'язані із пропагуванням нетерпимості до явища домашнього насильства та заохочення всіх членів суспільства до активного сприяння запобіганню домашньому насильству [3, ст. 188].

Останні є досить близькими до визначених у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» завдань та заходів у сфері запобігання домашньому насильству.

Так, першою групою заходів, порядок та особливості реалізації яких пропонуємо унормувати, є заходи запобігання домашньому насильству у сфері підняття загальної освіченості суспільства, а також спеціалістів, які уповноваженні на реалізацію політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Під вказаною групою, пропонуємо розуміти заходи у сфері запобігання домашньому насильству, що перераховані у пунктах 3, 4, 6 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (організація і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків; розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей; організацію та проведення спільних і спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і судів) [1].

З метою унормування вказаної діяльності пропонуємо розробити і запровадити постанову Кабінету Міністрів України «Про організацію і проведення освітніх заходів у сфері запобігання домашньому насильству». У вказаному нормативно-правовому акті, пропонуємо закріпити:

– чіткий перелік органів публічного адміністрування, на яких покладено розроблення та проведення заходів освітнього характеру направлених на підвищення обізнаності суспільства щодо явища домашнього насильства;

– черговість та тривалість проведення заходів освітнього характеру направлених на підвищення обізнаності суспільства щодо явища домашнього насильства (при цьому черговість і тривалість проведення таких заходів очевидно буде різною для проведення освітніх

заходів направлених на підвищення обізнаності стосовно вказаного явища серед уповноважених осіб органів публічного адміністрування та для населення) [3, ст. 189].

Також, у тексті вказаної постанови необхідно закріпити форми проведення вказаних освітніх заходів (відкриті лекції, семінари, робота в малих групах, тренінги тощо).

Зважаючи на специфіку проведення вказаних заходів запобігання домашньому насильству серед молоді, то вважаємо за доцільне рекомендувати регламентацію залучення молоді на добровільній основі до допомоги громадським організаціям, які надають тимчасове помешкання, а також здійснюють реабілітацію постраждалих від домашнього насильства (вказана форма реалізації зазначених заходів, надала б можливість молоді самостійно пересвідчитися в тому, якої шкоди завдають прояви домашнього насильства та формувала б у останніх стереотип нетерпимості до вказаного явища, а також неможливість існування вказаного явища у цивілізованій країні, у якій проголошено принцип верховенства права, а також визначено людину, як основну цінність) [3, ст. 189]. У зазначеній постанові є необхідним також закріпити і проведення вказаних освітніх заходів безпосередньо в трудових колективах, а обов'язок їх проведення покласти на роботодавця або первинні профспілкові об'єднання працівників.

При цьому, у вказаній постанові є доцільним також закріпити і порядок ефективного контролю за діяльністю уповноважених осіб на проведення вказаних заходів, адже неможливо виключити той факт, що деякі посадові особи на яких буде покладений обов'язок щодо проведення вказаних заходів будуть недобросовісно відноситись до виконання вказаного обов'язку.

Більше того, на основі вказаної постанови, доцільним було б розроблення методичних посібників, Міністерством освіти та науки України (хоча б для проведення освітніх заходів серед дітей та молоді), який би встановлював той мінімум інформації щодо домашнього насильства, який необхідно донести до слухачів, а також правильно структурувати його для забезпечення якнайкращого сприйняття [3, ст. 189].

Наступною групою заходів направлених на запобігання домашньому насильству є заходи направлені на виявлення причин та передумов виникнення домашнього насильства, які передбаченні пунктами 1 та 2 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства; організація та проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері

запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування) [1].

Реалізація вказаних заходів запобігання домашньому насильству можлива тільки у випадку належного рівня правового регулювання взаємодії посадових осіб та органів уповноважених на здійснення заходів із запобігання домашньому насильству між собою. З цього приводу, варто зауважити на тому, що на даний час існує Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [2], у якій частково закріплено повноваження органів публічного адміністрування взаємодіяти із вказаних питань. Разом з тим, вважаємо, що зазначений нормативно-правовий акт потребує доопрацювання.

Так, вважаємо за необхідне внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України № 658 від 22.08.2018, у зв'язку з реалізацією окремих положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Пропонується доповнити Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» окремим розділом під назвою «Взаємодія у сфері виявлення причин і передумов поширення домашнього насильства, а також збору і узагальнення статистичної інформації». У вказаному розділі пропонуємо закріпити:

1) порядок та особливості збору статистичної інформації щодо проявів домашнього насильства, а причин його виникнення залежно від рівня органів, які взаємодіють у вказаному напрямку (місцевий, регіональний, загальнодержавний) та органу в особі його територіальних підрозділів, який буде збирати вказані данні та узагальнювати їх [3, ст. 191];

2) орган державної влади та його відповідні територіальні підрозділи, залежно від рівня, які будуть здійснювати аналіз зібраних статистичних даних та визначення причин та передумов вчинення домашнього насильства в умовах, як всієї країни, так і в межах конкретної адміністративно-територіальної одиниці, а також встановлення окремих категорій сімей, що знаходяться у групах потенційного ризику через можливість проявів домашнього насильства [3, ст. 191];

3) орган державної влади, який на підставі встановлених вище даних буде розробляти комплекс превентивних заходів (загальний та особливий, виходячи з причин та передумов вчинення домашнього насильства у конкретній адміністративно-територіальній одиниці) з метою своєчасної профілактики та запобігання домашньому насильству [3, ст. 191];

4) встановлення органів державної влади, з їх територіальними підрозділами, які будуть виконувати вказані заходи направлені на профілактику домашнього насильства, недопущення його проявів, а у випадку вчинення домашнього насильства своєчасного надання його жертвам допомоги за застосування заходів направлених на протидію домашньому насильству [3, ст. 191].

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 08.10.2022);
2. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#n91> (дата звернення 08.10.2022).
3. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики, щодо запобігання домашньому насильству : навч. посіб./ А. В. Боровик, А. В. Томчук, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 288 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОНЯТЬ «НАСИЛЬСТВО» І «ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО» ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Ялова О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Насильство – є однією зі споконвічних проблем людства, яке існувало у різні часи та у різні епохи і за своїм змістом розглядається як філософська категорія, і як соціокультурна. Таким чином, вдаючись до насильства, той, хто його вчиняє порушує найважливіші права людини – право на життя і здоров'я, а тому має бути притягнутий до юридичної відповідальності. Відтак з'ясування сутності насильства та його ознак, викликає неабиякий науковий інтерес у юриспруденції.

Сучасна теорія кримінального права пропонує чимало визначень поняття «наси́льство». З одного боку це поняття розглядається як складний багатогранний суспільний феномен, що створює певні труднощі у контексті кримінально-правової оцінки злочину, який учинений із застосуванням насильства, розмежування поняття психічного впливу і психічної шкоди як ознак психічного насильства.

Проблема насильства частково розроблялася у наукових роботах таких вчених-криміналістів як А. Гусейнов, М. Бажанов, Ю. Баулін, Л. Кулик, Ю. Лисюк, В. Навроцький, Л. Сердюк та ін. У цих та інших наукових працях переважно розроблялися проблеми класифікації насильства, поняття психологічного насильства, ознаки насильницьких злочинів, співвідношення насильства і примусу, питання поняття насильства щодо різних категорій осіб.

Поряд з насильством розглядають і жорстоке поводження, яке є не менш складним явищем, яке набуло сьогодні широкого та масового прояву в умовах російської агресії проти українського народу. Насильство, на відміну від жорстокого поводження, – це будь-яке свідоме і навмисне (заздалегідь сплановане) застосування сили одного індивіда/групи людей проти іншого/інших найчастіше беззахисного(их) з метою встановлення над ним(и) влади і контролю.

Наразі не існує загальноприйнятого визначення поняття насильства. Тож, для прикладу можна навести такі визначення.

Так, юридична енциклопедія за редакцією Ю.С. Шемшученка визначає насильство як умисний чи психологічний вплив однієї особи на іншу проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду, або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою. Такий вплив на особу здійснюється вчиненням певних умисних діянь. Особа, яка вчиняє насильницькі діяння, усвідомлює їх характер, передбачає наслідки цих діянь і бажає або свідомо допускає їх настання.

Всесвітня організація охорони здоров'я у своїй доповіді (Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире. 2002.) розглядає насильство як навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток.

Поняття, що використовується Всесвітньою організацією охорони здоров'я, підкреслює натомість і фактичне вчинення акту насильства, незалежно від його результату. Згідно з цим визначенням насильством не є ненавмисні нещасні випадки, наприклад, тілесні ушкодження внаслідок дорожньо-транспортних пригод або опіки.

Уточнення визначення словосполученням «використання влади» розширює традиційне розуміння природи насильницького акту, обіймаючи у дії, джерелом яких є влада над людиною, тобто погрози і залякування. «Використання влади» означає, крім того відсутність турботи, ненадання допомоги або нехтування, які теж вважаються насильницькими актами. Отже, вираз «використання фізичної сили або влади» слід розуміти, зокрема, як відсутність турботи, будь-які види жорстокого поводження (фізичного, сексуального чи психологічного), а також вбивство будь-який замах на власне життя або здоров'я.

Отже, насильство та жорстоке поводження можуть мати різні форми, проте всі вони завдають шкоди здоров'ю, розвитку в соціалізації як дитини, так і дорослої людини.

Останніми роками в Україні приділяється велика увага проблемам та протидії домашньому насильству, яке призводить не лише до втрати життя та здоров'я людини, а й завдає великої шкоди соціального та морального характеру суспільству.

Сучасний підхід до проблеми домашнього насильства виходить з укоріненості цієї проблеми в суспільній свідомості як міжособистісне явище з одного боку, а з іншого – з обов'язків держави гарантувати права людини в усіх сферах життя, зокрема і у сфері сімейних відносин.

Причини, які призводять до насильства є різними: перш за все, пов'язані з економічною ситуацією, падіння моралі, байдужим ставленням до нього як до явища, а також воєнні стани, які переживають окремі держави, зокрема насильства за ознаками статі в умовах російської агресії.

Насильство як соціальне явище не лише формує трагічні обставини для багатьох людей, але й створює криміногенні ситуації, які передують кримінальним злочинам проти безпеки, здоров'я і життя людини, що в цілому руйнує фундамент стабільності суспільства.

Проблеми попередження домашнього насильства значною мірою досліджували вчені О. Бандурко, А. Блага, Л. Завадська, Л. Крижна, Н. Лавриненко, К. Левченко, Л. Леонтєва, Л. Левицький, О. Матвієнко та інші, однак широке коло наукових досліджень у сфері захисту прав людини від насильницьких злочинів, питань термінів «насильство» та «домашнє насильство» залишається дискусійним.

Поняття «насильство в сім'ї», «домашнє насильство» використовується в міжнародно-правових актах загального і рекомендаційного характеру, що існують на рівні ООН, так і Ради Європи та Європейського Союзу. Серед них необхідно визначити Загальну декларацію прав людини 1948 р., яка вважається головним документом у галузі захисту прав людини; Декларацію про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967 р.; Декларацію про викорінювання насильства щодо жінок 1993 р.

Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, під час 11-ї сесії прийняв Загальну рекомендацію № 19 «Насильство щодо жінок». Власне, Модельне законодавство ООН покладено в основу Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який був ухвалений Верховною Радою України 15.11.2001р (втратив чинність 07.01.2018).

Термін «домашнє насилля» вживається в Європейській Конвенції про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством, що була відкрита для підписання 11 квітня 2011 року та підписана від імені України. Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 № 1087 «Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми», термін «насильство в сім'ї» було замінене на «домашнє насильство». На законодавчому рівні термін був введений Верховною Радою України 07.12.2017 р. при прийнятті Закону України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який спрямований на реформування вітчизняної системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознаками статі. Із прийняттям цього закону державою були сформульовані організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, орієнтовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Дія законодавства щодо запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб (ст. 3 Закону): подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) і онук (онучка); прадід (прабаба) і правнук (правнучка); відчим (мачуха) і пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі та ін. Дія законодавства з питань запобігання та протидії домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Таким чином, домашнє насильство – це один із різновидів насильства, яке відрізняється від інших проявів (на вулиці, під час воєнних дій, під час конфлікту, в колективах тощо) тим, що коїться близькими один до одного людьми (родичами або членами сім'ї), які мають тісні стосунки – кровні, емоційні, шлюбні, інтимні, господарські тощо. Отже, попередження та протидія домашньому насильству, а також надання

допомоги постраждалим ускладняється саме тим, що дане правопорушення стосується близьких людей.

Серед основних ознак домашнього насильства слід виділити наступні: насильство завжди здійснюється за попереднього наміру, тобто умисно; дії насильства унеможливають ефективний самозахист; дії порушують права і свободи особи, проти якої вчиняється насильство; насильницькі дії спричиняють шкоду.

До домашнього насильства призводить цілий ряд проблем, спричинених сукупністю взаємопов'язаних та взаємообумовлених чинників, серед яких:

- низька культура поведінки молоді, внутрішньосімейних стосунків;
- збільшення кількості сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
 - поширення сімейного насильства в різних формах;
 - недостатній рівень педагогічної культури батьків, їх відповідальності за здоров'я та виховання дітей;
 - незадовільний життєвий рівень значної кількості сімей, низькі стандарти оплати праці, невирішеність житлової проблеми, поширення бідності та злиденності серед сімей з дітьми, низька орієнтація на свідоме самовизначення;
 - недостатня поінформованість суспільства щодо шляхів убезпечення від потрапляння до ситуацій, що призводять до домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також можливостей отримання відповідної допомоги з метою формування навичок безпечної поведінки у населення;
 - упереджене ставлення до осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
 - невідповідність молоді до подружнього життя;
 - поганий стан здоров'я і зростання рівня соціальних відхилень (злочинність, пияцтво, наркоманія, проституція...) та ін.

Таким чином, аналізуючи ці та інші проблеми, пов'язані з насильством у різних його проявах, які ми досліджували, необхідно шукати шляхи, особливості і механізми їх розв'язання, запобігання та протидії. Зокрема, можна окреслити наступні: удосконалення системи запобігання та протидії насильству, а також запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що проводять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству зі ознакою статі шляхом узгодження їх дій; формування у населення нетерпимого ставлення до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини; запровадження системного реагування на насильство, де кожен випадок отримує належну увагу суб'єктів, інших

органів та установ, які виконують функції, пов'язані з проведенням заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі; забезпечення постраждалим особам незалежно від віку та стану здоров'я доступності до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та отримання таких послуг; належного розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності; підвищення рівня поінформованості населення про факти, прояви, причини і наслідки домашнього насильства, розуміння суспільством непропорційного впливу домашнього насильства на насильства за ознакою статі на жінок і чоловіків, у тому числі на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; забезпечення доступу до загальних служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг медичної, соціальної допомоги, доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту, 2013., 108 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008., 93. Ст. 3103.
3. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин : Міжнародний документ від 20 груд. 1993 р. URL: http://zaron3.rada.gov.ua/laws/show/995_506.
4. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 / кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін. ; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко ; вступ. слово О.О. Зарубінського., Х. : Видавництво «Права людини», 2011. 240 с.
5. Малиновська Т.М. Домашнє насильство: щодо змістового наповнення терміна. *Наше право*. № 3, 2020. Ст. 85–91.
6. Блага А.Б. Дослідження соціальної природи насильства – теоретичне підґрунтя для кримінологічного аналізу насильства в сім'ї. *Порівняльно-аналітичне право*. № 3-2, 2013, 247–250 с.
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/schov/2229-19>.

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ:
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

12 жовтня 2022 року

Підписано до друку 13.10.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 4,19. Наклад 100. Замовлення № 1022-154.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.